

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Erkan BEDER

IĞDIR İLİNDE MUHARREM AYI TÖRENLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Gülhan ATNUR**

ERZURUM 2011

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

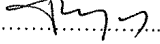
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Gülhan ATNUR danışmanlığında, Erkan BEDER tarafından hazırlanan bu çalışma, 11/10/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Gülhan ATNUR

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Dilaver DÜZGÜN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

11/10/2011

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHARREM AYI TÖRENLERİNE MAHSUS TERİMLER – KAVRAMLAR	
1.1. AŞÛRÂ GÜNÜ	11
1.2. TÂSUA	12
1.3. DESTE	13
1.4. DESTE BAŞI	14
1.5. KASIM OTAĞI	14
1.6. ALİ ASĞAR BEŞİĞİ	16
1.7. ŞAM-I GARİBAN	16
1.8. NEZİR (ADAK)	17
1.9. KERBELA	17
1.10. NUHA (NEVHA)	18
1.11. MERSİYE	19
1.12. ALEM	22
1.13. ALEM BEZEME	22
1.14. ALEM COŞTU	22
1.15. ŞAK-ŞE TEPMEK	23
1.16. ZİYARET GUSÛLÜ	23
1.17. ŞEBEH ÇIKARMAK	24
1.18. EHSAN VERMEK	24
1.19. KATİL SINDI	25

1.20. ŞERBET VERME	25
1.21. MUM YAKMAK	25
1.22. BAŞ VURDURTMA (BAŞ CIRDIRTMA)	25
1.23. KAN VERME	26
1.24. İMAMIN YEDİSİ	26
1.25. İMAMIN KIRKI (ERBAİN)	26
1.26. KİŞİ ve YER ADLARI.....	27
1.27. MERSİYEHAN	27

İKİNCİ BÖLÜM

MUHARREM AYI TÖREN UYGULAMALARI

2.1. TÖRENLERİN YAPILIŞ ZAMANI (BAŞLANGIÇ VE BİTİŞ).....	28
2.2. TÖRENLERİN YAPILIŞ MEKÂNI	28
2.3. TÖRENLERE İŞTİRAK ETME	29
2.4. TÖRENLERDE GİYİM KUŞAM	29
2.4.1. Destelerin Kıyafetleri.....	29
2.4.2. Halkın Kıyafetleri	30
2.4.3. Cami İmamlarının (Mollaların) Kıyafetleri	30
2.5. İBADETHANELER VE TOPLANMA MERKEZLERİ	31
2.6. TÖRENLERDE SOSYAL STATÜLER VE TEŞRİFAT	31
2.7. TÖRENLERDE İKRAMLAR, İKRAMLARIN HAZIRLANIŞI VE SUNULUŞU	32
2.7.1. Evlerde Verilen ikramlar	32
2.7.2. Camilerde Verilen İkramlar	33
2.7.3. Dışarıda Verilen İkramlar	33
2.8. MEZARLIK ZİYARETİ VE UYGULAMALARI	33
2.9. TÖRENLERİN SOSYAL HAYATA ETKİSİ	34

2.10. MUHARREM AYI YASAKLARI.....	35
2.11. TASVİP OLUNAN DAVRANIŞLAR	37
2.12. MUHARREM AYI TÖRENLERİNDE MÜZİK ALETLERİ VE BUNLARIN KULLANIMI.....	38
2.13.MEMORATLAR.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHARREM AYI TÖRENLERİNİN İCRASI

3.1. CAMİ İÇERİSİNDEKİ TÖRENLER.....	40
3.2. CAMİ DIŞINDAKİ TÖRENLER.....	41
3.3. TASUA AKŞAMI TÖRENLERİ.....	41
3.4. AŞURA GÜNÜ TÖRENLERİ	42
3.5. AŞURA GÜNÜ HALKIN VE DESTELERİN HAREKET DÜZENİ VE İZLEDİĞİ GÜZERGAH.....	42
3.6. AŞURA MEYDANINDAKİ TÖRENLER.....	43
3.7. NUHALAR(NEVHALAR)	44
3.7.1. Zincir Nuhaları	44
3.7.2. Sine Nuhaları.....	47
3.7.3. Muhteva Özellikleri	51
3.7.4. Şekil Özellikleri.....	51
SONUÇ.....	54
SÖZLÜK.....	56
KAYNAKLAR	58
EKLER.....	64
Ek 1. Metinler	64
Ek 2. Fotoğraflar	86
ÖZGEÇMİŞ.....	104

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İĞDIR İLİNDE MUHARREM AYI TÖRENLERİ

Erkan BEDER

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gülhan ATNUR

2011 Sayfa 104+VII

Juri: Yrd Doç. Dr. Gülhan ATNUR (Danışman)

Prof. Dr. Dilaver Düzgün

Yrd. Doç. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU

Bu tezin amacı Iğdır ilindeki Muharrem ayı törenlerinin Türk halk bilimi açısından değerlendirilmesidir. Tez çalışması giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Iğdır isminin kaynağı, Iğdır tarihi, coğrafi konumu nüfus yapısı, Caferilik inancı ve esasları, Kerbela Hadisesi, Muharrem ayı... gibi konular hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Muharrem Ayı Törenlerine mahsus terim ve kavramlar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Muharrem Ayı Törenlerinin geçmişten günümüze zamanı ve mekânı, yasaklanan uygulamalar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde cami içerisinde ve cami dışarısındaki törenler hakkında bilgi verilmiştir.

Sonuç kısmında çalışmada ortaya çıkan bulgular maddeler halinde sunulmuştur. Tez kısa sözlük, çalışmada kullanılan kaynaklar, derleme metinleri ve fotoğrafları içine alan ekler ve özgeçmişle sona ermektedir.

Anahtar kelimeler: Iğdır, Muharrem Ayı, Aşura Günü, Şia, İmam Hüseyin, Kerbela, Yas Tutma.

ABSTRACT
MASTER THESIS

Erkan BEDER

Advisor: Asst. Prof. Dr. Gülhan ATNUR

2011 Pages 104+VII

Jury: Assist. Prof. Dr. Gülhan ATNUR (Advisor)

Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

Assist. Prof. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU

The aim of the study is to assess the ceremonies of Muharram in terms of Turkish folklore. The study consists of three sections: introduction, development and result.

The study gives an account of the source of the name Iğdır, history of Iğdır, geographical position, demographic structure, principles and belief of Jaafari, the event of Kerbala, and month of Muharram. The study gives information on the time and setting of the ceremonies of Muharram from past to present and the forbidden practices. In the third part, the ceremonies held in and out the mosques are dealt with.

In the result part, the findings obtained are presented one by one. The study ends with the additions and autobiography including short dictionary, resources used in the study, compiled texts and photographs.

Key words: Iğdır, Month of Muharram, Day of Ashura, Shia, Immam Hussain, Karbala, Mourning

ÖNSÖZ

İslam tarihindeki acı sayfalarından biri olan Kerbela vakası, meydana geldiği günden itibaren İslam toplumlarını etkilemiş ve bu etkileşim değişik şekillerde kendini göstermiştir. Türk topluluklarının İslam dinini kabul etmeleriyle beraber paralel bir şekilde dini aidiyet duygusunu ortaya çıkarmıştır. Bu duygu, gerçekleşen olaylar karşısında ortak bir bilinç ve hafıza meydana getirmiştir. Daha sonra bu hadise İslam yoluyla Türk edebiyatının mevzuları arasına girmiş ve kullanılmıştır.

Çalışmanın ön koşulu gerçekleştirildikten sonra, çalışma hakkında daha önce yapılan benzer çalışmalar hakkında kütüphane çalışması yapılarak fikir elde edildi. Bu çalışmanın yapılmadığı ve tamamıyla bir tespit ve ifade çalışması olacağı ortaya çıktı. Konu tematik olarak ele alınmalıydı. Çalışmanın konusu değerli hocam Gülhan Atnur'un önerisi sonucunda kesinleşti. Tezin konu tespiti yapıldıktan sonra, daha önce konuyla ilgili yapılan tezlerin künyelerine dayalı olarak bilgi fişleri oluşturuldu. Her yıl halktan biri olarak Iğdır'da katıldığımız Muharrem Ayı Törenlerine 2009 ve 2010 yıllarında bizzat araştırmacı olarak iştirak edildi.

Kerbela olayı tüm İslam âlemini derinden etkilemiştir. Onun özellikle Şia-İslam düşüncesini benimseyen Türkler arasındaki yansımalarını da görmek mümkündür. Iğdır ilinde yaşayan Oğuz Türkleri çoğunlukla Şia-İslam düşüncesini benimsemişler, Ehlibeyt sevgisinin ön planda olduğu bu inanışla dini yorumlamışlardır. Şia-İslam düşüncesinin görsel ibadetlerinden Muharrem törenlerine büyük önem vermişlerdir. Din görevlilerinin Şia merkezlerinde eğitim almaları ve daha sonra kitle iletişim araçlarının gelişimiyle beraber diğer Şia toplumlarıyla büyük bir etkileşime girmişlerdir. Bu etkileşimde Şia inancının mezhep milliyetçisi olmasının büyük etkisi olmuştur.

Bu yüksek lisans tez çalışması giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Iğdır isminin kaynağı, Iğdır tarihi, coğrafi konumu, nüfus yapısı, Caferilik inanışı ve esasları, Kerbela hadisesi ve İmam Hüseyin, Muharrem ayı, Iğdır'da Caferilik, Iğdır İlinde Muharrem Ayı çalışma plan gibi konular ele alındı. Birinci bölümde Muharrem Ayı Törenlerine mahsus terim ve kavramlar hakkında bilgi verildi.

İkinci bölümde geçmişten günümüze törenlerin yapılış zamanı ve mekânı, sunulan yiyecek ve içecekler, yasaklanan uygulamalar hakkında bilgi verildi.

Üçüncü bölümde Iğdır'da Muharrem Ayı Törenleri icrası ele alındı. Cami içerisinde başlayan törenlerin cami dışındaki uygulamaları, Tasua akşamı ve Aşura günü yapılan törenler ile bu esnada okunan nuhalar ve bunların şekil ve muhteva özellikleri hakkında bilgi verildi.

Sonuç bölümünde çalışmada ortaya çıkan bulgular maddeler halinde sunulmuştur. Tez kısa sözlük, çalışmada kullanılan kaynaklar derleme metinlerini ve fotoğrafları içine alan ekler ve öz geçmişle bitirildi.

Bu çalışmanın hazırlanabilmesi için Iğdır ilinde gerçekleştirilen Muharrem Ayı Törenlerinde bizzat bulunuldu, yazılı kaynaklar taranmış, törenlerde görev alan insanlar ile görüşüldü. Gerçekleştirilen ritüellerin kaynağına inilmeye gayret edilmiş buradaki Türk halk bilimi unsurları meydana çıkarıldı. Derlemede Iğdırlı olmamız ve geleneğin içinden gelmenin büyük faydalarını görüldü. Ayrıca meydana getirilen görüntü arşivinin hem bu araştırma için hem de bundan sonraki araştırmacılara kaynak oluşturma açısından faydalı olacağı kanaati oluştu. Bu çalışmada değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. Dilaver DÜZGÜN'e, danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Gülhan ATNUR'a ve benden desteğini ve hoşgörüsünü esirgemeyen hayat arkadaşım Yasemin BEDER'e ve derleme esnasında bana her türlü kolaylığı gösteren Iğdır halkına teşekkür ederim.

Erzurum 2011

Erkan BEDER

GİRİŞ

I. Iğdır İlinde Muharrem Ayı Törenleri Çalışma Planı

Araştırma yapılacak sahaya gidilerek, aslında daha öncesinden tanınan kaynak kişiler tespit edildi. Bu aşamada yeni profesyonel anlatıcılarla da tanışıldı. Daha sonra aşura törenleri sırasında araştırma sahasında bulunularak, daha önce yapılan kayıtlarla beraber yeni fotoğraf, video ve ses kaydı materyalleri toplandı. Yaşanılan coğrafyaya yabancı olmama, çevreden veri toplamayı kolaylaştırdı. Gelenek içinden gelmenin kolaylığını da, icracıların davranış biçimlerini ve amacını bilmenin kolaylığını çalışma süresince görüldü.

Araştırma süresince de aralıklarla sahaya gidildi. Muharrem ayı törenlerine iştirak edilerek yeni kayıtlara ulaşıldı. Önceden tespit edilen kaynak kişilerle mülakatlar yapıldı. Almış olunan eğitimin katkısıyla Muharrem ayı merasimlerini başka açılardan değerlendirme imkânına kavuşuldu. Elde edilen veriler yazıya aktarılıp, daha önce elde edilen yazılı kaynaklardan da faydalanarak öncelikle konunun yazma planını hazırlandı. Bu plan çerçevesinde araştırma teknik ve yöntemlerinden de faydalanarak tez yazılı hale getirildi.

Tezin planına coğrafyanın tanıtılmasıyla başlandı. Daha sonra araştırma icra yoluyla gerçekleştiren cemaati ve bu cemaatin dayanakları hususunda bilgi verildi. Muharrem ayı törenlerinin özel kavramlarını, bu törenlerin uygulanma biçimlerini, uyulan yasa ve yasakları ve icra ortamındaki davranış biçimleri anlatıldı, çalışmanın sonucunda ulaşılan bilimsel bilgi sonuç kısmında paylaşıldı. Faydalanılan kaynak kişiler ve kaynakları, mülakatlar, fotoğraf ve semboller ayrı ayrı bölümlerde gösterildi.

1. Uygulanan Teknik ve Yöntemler

Sözlü kaynaklarla birebir görüşüldü. Yazılı kaynaklara müracaat edildi ve konuyla ilgili eserler okundu. Yazılı kaynaklarda konumuzla ilgili bilgiler fişleme usulüyle derlendi. Bunlar çalışma planımızda açıkladığımız gibi belirli bir sıraya konuldu.

Araştırmada kayıt aracı olarak ses kayıt cihazı, video kamera, fotoğraf makinesi kullanıldı.¹ Muharrem ayı merasimlerini kayıt altına alırken hem gözlem

---

¹ Özkul Çobanoğlu, *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 72.

metodu² ve hem de uygulamalı metotlardan faydalanıldı.³ Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde yönlendirilmemiş mülakat yöntemi uygulandı.⁴ Kaydedilen görüşmeler yazıya döküldü ve arşivlendi.⁵

Görüşmelerin yazıya aktarılmasında, kaynak kişinin ağız özellikleri, transkripsiyon işaretleri kullanılmadan muhafaza edilmiştir.

Yazılı kaynaklar, arşiv bilgileri, sözlü kaynaklar ve kendi tecrübelerimiz harmanlanarak tez ortaya kondu.

II. Iğdır İli ile İlgili Genel Bilgiler

A. Iğdır İsminin Kaynağı

Oğuz Kağan'ın yirmi dört torununun yirmi birincisinin adı Iğdır (İğdir) dır.⁶ Iğdır kelime manası olarak; sahip, başkan, yiğit anlamına gelmektedir.⁷ Eski Oğuzların yaşadığı yerlerden biri olan Iğdır da 'Iğdır Bey' adına kurulmuştur ve bu ad ile anılmıştır. Kelimenin manasıyla ilgili olarak P. Pelliot, Nemeth, Houtsma ve Ögel gibi araştırmacılar çeşitli görüşler ileri sürmüştür.⁸ Kendinin efendisi veya özgür kişi anlamları⁹ ile iyilik, büyüklük, ululuk bunlardandır.¹⁰

B. Iğdır Tarihi

Orta Asya'dan Anadolu'ya geçen kavimlerin göç yolları üzerinde bulunan bölge birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Bölgede obsidisyen taşından yapılmış aletler bulunması yontma taş devrinin yaşandığını göstermektedir.¹¹

Bölgede yapılan kazılarda M.Ö.7000 döneme ait bazı ev, mutfak, tarım aletleri, at ve deve figürleri bulunmuştur. Bu da o dönemde tarım faaliyetlerinin yapıldığını göstermektedir. M.Ö. 5000–4000 yıllarında Hurriler, Orta Asya'dan göç edip buralara

² Çobanoğlu, s. 74-76.

³ Nail TAN, *Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler*, V. Baskı, Abo Basımevi, İstanbul 2000, s 88 – 89.

⁴ Çobanoğlu, s. 80.

⁵ Çobanoğlu, s. 83.

⁶ Nizamettin Onk, *Kafkasya'dan Anadolu'ya Iğdır Tarihi*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 22.

⁷ Onk, s. 22.

⁸ Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar, I.)*, TTK Yayınları, Ankara 1989, s 350 – 351.

⁹ Ali Duymaz, *Bir Destan Kahramanı Salur Kazan*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997, s.28

¹⁰ Ögel, s. 351.

¹¹ Mehmet Çevik, Niyazi Bilgin, Kasım Çarman, *T.C'nin 75. Yılında Iğdır*, İmak Basım Evi, İstanbul 1998, s. 20.

yerleşmişlerdir. Sırasıyla Mitanniler, Etiler, Asurlular, Kimmerler, Medler, Persler, Sümerler, Subailer, Urartular, İskitler, Seleveskotlular, Arsaklılar hüküm sürmüş, daha sonra bölge Sasaniler ve Selçukluların egemenliğine girmiştir.¹²

Bölgeye 1238-1256 yılları arasında Çingizler, sonra İlhanlılar, Celayırlılar, Karakoyunlular ve son olarak Akkoyunluları yıkan Safaviler hakim olmuştur. 1514 Çaldıran savaşından sonra Osmanlılar ile İranlılar arasında zaman zaman el değiştirmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşıyla kırk iki yıl Rus işgali altında kalmıştır. 1918 Brest Litovsk Antlaşması ile Türklere geri verilse de Mondros Antlaşması gereği Türk ordusunun bölgeden çekilmesi ile Ermeni çetelerinin katliamlarına maruz kalmıştır.¹³ Daha sonra 12 Kasım 1920’de Kazım Karabekir komutasındaki Türk ordusu Ermenileri bölgeden çıkarmıştır.¹⁴

İğdır cumhuriyetin ilk yıllarında, o zamanlar il konumunda olan Doğubayazıt’a daha sonra da Kars’a bağlanmıştır. 1992 yılında TBMM’den çıkan kararname ile il statüsüne yükseltilmiştir.¹⁵

C. Coğrafi Konumu

Doğu Anadolu Bölgesinin Erzurum-Kars bölümünde yer alan İğdır ilinin kuzey ve kuzeydoğu sınırını Aras Nehri ve bu nehrin yatağı boyunca geçen Ermenistan sınırı teşkil eder. Bölgenin, doğu ve güneydoğusunda Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ve İran, güneyinde Ağrı, batısında ve kuzeybatısında ise Kars ili yer almaktadır. Yüzölçümü 3539 kilometre karedir. Bölge Aras Nehrinin bazı birleşme boğazlarıyla birbirine bağlandığı çöküntülerden birini oluşturur. Bu çöküntülerden sınırlarımız içerisinde kalan kısmına Sürmeli Çukuru, Ermenistan sınırı içerisinde kalan kısma ise Sahat Çukuru adı verilir. İlin güney doğusunda Büyük Ağrı Dağı bulunur. Bölgenin yüzde 74’ü dağlık, yüzde 26’sı ise ovalık alanlardan oluşur.¹⁶ İğdır’ın ekonomisi tarım, hayvancılık ve son dönemlerde de sınır ticaretine dayalıdır.

---

¹² Çevik, s. 22.

¹³ Onk, s. 258-262.

¹⁴ Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, Türkiye Yayın Evi, 2.Basım, İstanbul 1969, s 845.

¹⁵ İğdır Valiliği Halkla İlişkiler Bürosu Bülteni, 1996.

¹⁶ Çevik, 1998, s. 34-36.

D. Nüfus Yapısı

2009 adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre Iğdır nüfusu 183.486 kişidir. Nüfusun 94.865 kişisi şehirlerde yaşar. Yine aynı verilere göre 88.801 kişisi belde ve köylerde yaşamaktadır. Şehirde yaşayanların oranı %52 iken köylerde yaşayanların oranı %48'dir. Aynı sonuçlara göre il merkezinin nüfusu 76.950'dir. İlin nüfus yoğunluğu kilometrekare başına 51 kişidir. Iğdır'da ilçe sayısı 4 belediye sayısı 8 ve köy sayısı 157'dir.¹⁷

III. Caferilik (Şia) İnanışı ve esasları

A. Şia Kelimesinin Anlamı

Bu konularda geniş çalışması olan Fığlalı'ya göre; İmamiye, Hz. Peygamberin vefatından sonra Hz. Ali ve onun on iki oğlu ve torunlarını Allah'ın emri, peygamberin tayini ve vasiyeti ile meşru imam olarak kabul eden ve böylece 12 İmam'a inanmayı dinin aslına dahil bir rükün olarak görenlerin mezhebidir. Bugün Şia denilince genellikle bu fırka anlaşılır. Bunlara 12 İmam'ı kabul ettiklerinden dolayı İsna Aşeriye (on ikiciler) denir. Altıncı İmam Cafer-i Sadık'ın görüşlerine dayandıklarından dolayı da Caferiyye de denmektedir. İmamiyye, bir fırka olarak 12. İmam'ın kaybı ile başlayan Gaybet-i Suğra(küçük gizlilik) döneminden sonra ortaya çıkmıştır.¹⁸

Neşet Çağatay'a göre Kur'an'da ise Şia kelimesi fırka, 'tarafdar, parti anlamındadır'.¹⁹ Caferiler kendilerini Ali Şiası veya Ehl-i Beyt Şiası olarak tanıtır.

B. Şia veya Caferiliğin Kısa Tarihi

Şia mezhebine göre Hz.Ali, Hz.Muhammed'ten sonra insanların en üstünüdür. Hz. Ali ve çocukları da imamete en layık insanlardır. Hz. Peygamber sağlığında Hz. Ali'yi Veda Haccı'ndan dönerken "*Gadir-i Hum*" denilen yerde kendisine halife ve ümmete imam tayin etmiştir. Daha sonra da birçok vesile ile onun imametini vasiyet etmiştir.²⁰ Üçüncü Halife Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra, karşıtlarının cinayetten Hz. Ali'yi sorumlu tutmaları, daha sonraları ise Şam valisi Muaviye'nin baş kaldırıp

¹⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, *Bölgesel Göstergeler 2009 – Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan*, Erişim Tarihi: 04.03.2011, <http://www.tuik.gov.tr>.

¹⁸ Ethem Ruhi Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, Selçuk yayınları, Ankara 1999, s. 140.

¹⁹ Neşet Çağatay, Ağâh Çubukçu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 3.Basım, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara 1985, s. 52.

²⁰ Fığlalı, s. 153.

kendini halife ilan etmesi Şiaların gitgide sertleşip kopmasına neden olmuştur. Devam eden süreçte Hz. Hüseyin'in Kerbela'da, Emevi hükümdarı Yezid'in askerleri tarafından şehit edilmesi bu kopmaya geri dönülmez bir hal aldirmiştir.

C. İnanç Esasları

Şia mezhebine göre dinin esasları, Usul-ı din ve Furu-ı din olarak iki bölümde ele alınır.²¹

1. Usul-ı Din

Dinin asılları anlamına gelir ve beş maddedir.²²

1. Tevhit: Allah'ın vahit(bir) olması demektir.

2. Nübüvvet: Peygamberlere inanmak farzdır demektir.

3. İmamet: Allah'ın emrine ve peygamberin sünnetine uygun olarak, İslami hükümleri yürütmek için imam gereklidir. Peygamberi halk seçemediği gibi, imamı da halk seçemez. Çünkü imamet nübüvvetin icra cephesidir.²³ Sırasıyla on iki imam ve isimleri:

1. İmam Ali (Ali bin Ebu Talib)
2. İmam Hasan (Hasan bin Ali)
3. İmam Hüseyin (Hüseyin bin Ali)
4. İmam Zeynelabidin (Ali bin El Hüseyin)
5. İmam Bakır (Muhammet bin Ali)
6. İmam Caferi Sadık (Cafer bin Muhammet)
7. İmam Musa Kazım (Musa bin Cafer)
8. İmam Rıza (Ali bin Musa)
9. İmam Taki (Muhammet bin Ali)
10. İmam Naki (Ali bin Muhammed)
11. İmam Hasan Askeri (Hasan bin Ali)

---

²¹ Kaşif-ül Gıta, *Caferi Mezhebi Esasları*, 5.Baskı, Ensariyan Yayınları, (Çev. Abdülbaki Gölpınarlı), İran-Kum 1992, s. 13.

²² Gıta, s. 46-58.

²³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, Dergah Yayınları, İstanbul 1987, s. 308.

12. İmam Mehdi (Muhammet bin Hasan)²⁴

4. Ahret İnancı (Mead) : Ölümünden sonra hayata inanmak, mizan, sırat, şefaât, cennet ve cehenneme inanmak farzdır.

5. Adalet: Allah adildir, zalim değildir. Allah, emirlerine uyanları ödüllendirecek uymayanları cezalandıracaktır.

2. Furu-ı Din

Dinin ibadet ve muamelatla ilgili kısmıdır. On bölüme ayrılır.²⁵

1. Namaz: Namaz amellerin en önemlisidir. Namaz kılmak farzdır. Günlük namazlar, Ayet namazı, Hacda Tavaf namazı, adak namazı, cenaze namazı farzdır.

2. Oruç: Ramazan ayında Ehl-i Sünnette olduğu gibi otuz gün olarak tutulur. Oruç tutmak farzdır.

3. Hac: Şartlarını taşıyan her Müslümanın hacca gitmesi farzdır.

4. Zekât: Zekât vermek farzdır.

5. Humus: Enfal suresinin 41. ayetine mukabil Hz. Peygamber yakınlarına zekât yerine verilmek üzere farzdır. Humus ikiye bölünmelidir. Yarıyı seyitlerin hissesi olup, fakir, yetim, yolda kalmış seyitlere verilmelidir. Diğer yarıyı ise masum imama aittir ve tüm şartları uyan müçtehide verilmeli veya onun izin verdiği yerde kullanılmalıdır.²⁶

6. Emr-i Bi'l Maruf Nehy-u Anil Münker: Bütün Müslümanların yapması gereken farzdır. İyiliği emredip kötülükten sakındırmak demektir.

7. Tevella: Hz. Muhammed ve soyunu sevenleri sevmektir. Farzdır.

8. Teberra: Hz. Muhammedi ve soyunu sevmeyenleri sevmemektir. Farzdır.

9. Cihat: Cihat iki kısımdır. İlk kısmı ve en büyük olanı insanın kendi nefsi ile olan mücadelesidir. Farzdır. İkincisi ise İslam düşmanları ve zalimlerle olan mücadeledir. Farzdır.

10. Taklit: Her Müslüman kendine eğer içtihat edecek ilme sahip değilse bir müçtehit seçmeli ve onun fetvalarına göre ibadet amellerini yerine getirmelidir.

²⁴ Methi Pişvai, *İmamların Hayatı*, (1992), (Çev. Davut Duman), Buyruk Medya Yayınları, İstanbul 1997, s. 18.

²⁵ Muhammed Rıza Muzaffer, *Şia İnançları*, , Ahl-ul Beyt Mescitler ve Kültür Federasyonu Yayınları, (Çev. Abdülbaki Gölpinarlı), Duisburg 1994, s. 22.

²⁶ Ali Hüseyin Sistani, *Tam İlmihal*, , Alulbeyt Yayınları, (Çev. Komisyon), İstanbul 2005, s. 149–150.

D. Kerbela Hadisesi ve İmam Hüseyin

Hz. Hüseyin Hicri yılın dördünde, Şaban ayının üçünde veya dördünde; Miladi takvim ile 09.01.626 tarihinde Medine’de dünyaya geldi. Hz. Ali ve Peygamberin kızı Hz. Fatıma’nın ikinci çocuğudur.²⁷ İmam Hüseyin ömrü boyunca gösterdiği yiğitlik, özgürlük, zülüm ve haksızlığa karşı direnişiyile tanınacaktır.

Hicri 60. yılın Recep 15’te (M.679) Muaviye’nin Şam’da ölümü ve oğlu Yezit’in onun yerine tahta geçmesiyle, takip eden Recep’in 28’inde İmam Hüseyin’den Biat (bağlılık) alınmasına gerektiğine dair Yezit tarafından gönderilen mektubun Medine valisine ulaşmasıyla her şey dönülmez bir şekilde başladı. İmam Hüseyin peygamberin kabrini ziyaret etmek için Recep ayının 29’unda yanına ailesi ve sevenlerini alarak Medine’den Mekke’ye yola çıkar. Daha sonra Kufe’den gelen elçiler İmam Hüseyin’le Mekke’de görüşüp ona davet mektuplarını verirler. Ramazan ayının 15’inde İmam Hüseyin araştırma yapma amacıyla Müslim bin Akil’i Kufe şehrine gönderir.²⁸ Kufe’de büyük bir coşkuyla karşılanan Müslim, İmam Hüseyin’e mektup yazarak onu Kufe’ye davet eder.

Daha sonra Müslim bin Akil Kufe’de dört bin kişilik bir kuvvet ile isyan başlatır fakat başarılı olamaz ve Kufe’de bir evde mahsur kalır. Bu gelişmelerin ardından İmam Hüseyin haccını umreye çevirerek Mekke halkına yönelik bir konuşma yapıp ailesi ve yaranlarından oluşan 82 kişilik bir kabile ile Kufe’ye doğru yola çıkar. Muharrem ayının birinci günü İmam Hüseyin ve yanındakiler Kerbela denilen bölgeye gelirler. Kerbela’da onları otuz üç bin kişilik Yezit’in ordusu beklemektedir ve bu orduya Ömer bin Sad komuta etmektedir. Ömer bin Sad, İmam Hüseyin’i Yezit’e biat etmeye davet eder. İmam bu daveti kabul etmez. Muharrem ayının yedinci günü, gelen emir üzerine su kaynağı İmam Hüseyin ve yanındakilere kapatılır. Kerbela’daki susuzluk günleri bundan sonra başlar. Muharrem ayının dokuzuncu günü Yezit’in komutanlarından Şimr, Kerbela’ya gelerek, İbn-i Ziyad’ın İmam Hüseyin’in kesin olarak öldürülmesini emreden mektubunu Ömer bin Sad’a verir. Bunun üzerine otuz üç bin kişilik ordu kafilenin üzerine hücumu geçer. İmam Hüseyin, kardeşi Abbas’ı

---

²⁷ Pişvai, s. 105.

²⁸ Cevad Muhaddisi, *A’dan Z’ye Kerbela Ansiklopedisi*, (Çev. Komisyon) Asr Yayınları, İstanbul 2010, s. 277.

göndererek namaz ve ibadet için bir günlük mühlet ister ve saldırı bir gün ertelenir. O gece İmam Hüseyin yanındakilere “gece karanlık, gitmek isteyen gidebilir, ben üzerinizden hakkımı kaldırıyorum” derse de hiç kimse O’nu yalnız bırakmaya yanaşmaz.

Muharrem ayının onu sabahı savaş başlar. İmam Hüseyin’in yanındakiler teker teker meydana girip şehit düşerler. Savaşı öğlen namazı için bırakırlar, fakat namazın ortalarında Yezit’in askerleri tekrar saldırıya geçer. Namaz esnasında savaşa tutuşmak İslam dininin men ettiği yasaklardandır. En son İmam Hüseyin meydana gelir ve Yezit’in ordusuna dönerek “*Eğer ceddım Muhammed’in dini benim kanımla ayakta kalacaksa ey kılıçlar doğrayın beni...*”²⁹ sözleriyle başlayan konuşmasını yapar. Bir müddet askerlerle mücadele devam ettikten sonra Zur’a bin Şerik et-Temimi, İmam Hüseyin’in sağ ve sol kolunu yaralar. Yaralı halde iken Sinan bin Enes tekrar saldırır ve mızrağını ona saplayarak şehit eder. Sonra İmam Hüseyin’in başını bedeninden ayırarak Havli bin Yezit’e verir. Yezit’in askerleri İmam Hüseyin’in üstündeki giysileri bedeni çıplak kalıncaya kadar yağmalamaya başlarlar.³⁰

Daha sonra Ömer bin Sad ordusundan ölenlerin cenaze namazını kıldırıp gömdükten sonra kesik başları mızraklara taktırır. Esirleri de alıp Şam’a doğru yola çıkar. Bu olay İslam tarihine Kerbela Vakası olarak geçmiştir. Olay o günden bu güne hemen hemen bütün Müslümanlarca bir acı hatıra olarak hafızalara kazınır. Özellikle Batını zümrelerce bu gün yad edilmeye başlanmış, Hz. Ali ve ahfadına kötü davrananlar en ağır hakaretlerle anılmıştır. Özellikle Türkler arasında Kerbela vakasının zulümkârları lanetlenip dışlanmışır.³¹

E.Muharrem Ayı

“Alevilerce kutsal sayılan ay... Kameri takvimin ilk ayıdır. Peygamber Muhammet’in amcaoğlu ve damadı Ali’nin oğlu –ki peygamberin de torunudur- Hüseyin’in Kerbela’da öldürüldüğü aydır. Hüseyin bu ayın 10. günü öldürülmüştür.

²⁹ Murtaza Mutahhari, *Kerbela ve İmam Hüseyin*, (Çev. Hasan Kanaatlı), Kalem Yayınevi, İstanbul 1995, s. 27.

³⁰ Ebu Minhef, *Kerbela Vakası*, , Kevser Yayınları, (Çev. Nuri Dönmez), İstanbul 2010, s. 199.

³¹ Mesela Köprülü’nün verdiği bir beyit şöyledir:

Yanında cür’adan yancıklarıdır

Sanasın Kerbela kancıklarıdır

Bk: Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 113.

Bundan ötürü Aleviler(Şiiler) bu ayı kutsal sayar ve yas ayı olarak niteler”³². Muharrem, ay takviminin ilk ayı anlamına gelmektedir.³³ Araplarda savaşmanın haram kabul edildiği dört aydan biridir. Muharrem ayı İslam’da, önemli olaylara sahne olan bir aydır. Muharrem ayının da içerisinde bulunduğu dört aya haram aylar isminin verilmesi, bu aylarda yapılacak ibadetlere daha çok sevap, günahlara ise daha çok ceza verilecek olmasına dayanır. Bu ay, İslam’dan önce olduğu gibi İslam’ın zuhurundan sonra da dini, sosyal ve tarihi önemi haiz olaylara sahne olmuştur. Muharrem ayı, İslam kültürü açısından daha da ön plana çıkmıştır. Muharremül-haram şeklinde de bilinen bu ay, Osmanlı belgelerinde ‘m’ kısaltması ile gösterilmiştir. Hicri takvimde yer alan ay isimlerinin Miladi V. yüzyılın başlarında Hz. Peygamberin baba tarafından beşinci dedesi Kilab bin Mürre tarafından belirlendiği nakledilmektedir.³⁴Tüm bunlarla beraber Yezit’in İmam Hüseyin’i ve ailesini savaşmanın haram kılındığı bir ayda katletmesi Arap coğrafyasında da tepkilere neden olmuştur. Bu olay, Emevi saltanatının sonunu hazırlayan nedenlerden belki de en önemlisidir.

Muharrem ayı içerisinde birçok önemli olay olmuştur. Kaynaklara göre bunlar:

1. Hz. Nuh’un tufandan kurtulması.
2. Hz. Yunus’un balığın karnından çıkması.
3. Hz. İbrahim’in, Nemrut’un hazırlattığı ateşte yanmaması.
4. Hz. Eyüp’ün iyileşmesi.
5. Hz. İsa’nın doğum günü.
6. Hz. Yakup’un gözlerinin tekrar açılması.
7. Hz. Musa’nın Kızıl Denizi asasıyla yarıp geçmesi.
8. Hz. Yusuf’un zindandan kurtulması.³⁵

Muharrem ayı Caferiler için Kerbela vakasının yaşandığı tarih anlamına gelmektedir. Caferilere göre bu ay sadece matem ayıdır. Bu ayla ilgili diğer rivayetler Emevi zihniyetinin uydurmalarıdır.³⁶ Dünyada Muharrem ayı Müslümanların yaşadığı tüm coğrafyalarda bilinmekte ve yaşatılmaktadır. Teze konu olan Şia-İslam

---

³² Orhan Hançerlioğlu, *İnanç Sözlüğü (Dinler-Mezhepler-Tarikatler-Efsaneler)*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1975, s. 426.

³³ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 354.

³⁴ Nuh Çakır, *Şii ve Sünni Topuluklarda Muharrem Ayı Etkinlikleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2008, s. 18-19.

³⁵ Çakır, s. 20.

³⁶ Gölpınarlı, s. 23.

düşüncesinin yansıması olan Muharrem Ayı etkinlikleri ise Irak, İran, Pakistan, Hindistan, Lübnan, Bahreyn, Suriye’de yerleşik halk sayılan Şialar tarafından yüzyıllardır yaşatılmaktadır. Bununla beraber küreselleşen dünyaya göç ile yayılmış Şialar tarafından da Amerika’nın New York kenti dahil olmak üzere törenler icra edilmektedir. Türkiye’de Acem kültürü olarak İstanbul’da Mahmut Paşa’daki Valide Hanı’nda icra edilmekteydi. İkinci Meşrutiyetin ilanından kısa bir süre sonra yasaklanmıştır.³⁷

F. Iğdır’da Caferilik

Ortaçağ Anadolu’suna göçlerle giren Şia öğretiler, o çağ boyunca farklı farklı mekân ve zümrelerde varlığını devam ettirmiştir. Kimi zaman Ahi teşkilatı gibi devlet düzenine katkı sağlayan ve esnafı örgütleme çabası içindeki bir teşkilatın ruhunda kendisini hissettirmiş, kimi zaman da mevcut güce yani devlete karşı çıkan isyanlarda rol oynamıştır.³⁸ Iğdır bölgesinde Caferi mezhebinin yayılması ve kabul edilişi ile ilgili eski bir kaynağa rastlanılmamıştır. Büyük ihtimalle İlhanlılar döneminde geniş şekilde taraftar bulan Caferilik bu bölgede de etkin olmuştur. Bu gelişmelerde İlhanlı hükümdarı Olcaytu Kağan’ın Caferi mezhebini seçmesinin katkısı büyük olmuştur.³⁹ Daha sonraları, 1514 Çaldıran savaşıyla bu etkinlik azalmış, zaman içerisinde yeni katılımlar olmamıştır. Daha sonra bölgede mevcut bulunan Caferi inancına sahip halk çeşitli baskılar görmüş, bunun neticesinde inançlarını gizlemişlerdir. Kendilerini gizlemede çevrelerinde Caferi inancına sahip olmayan grupların etkisi olmuştur.⁴⁰

Osmanlı İran çekişmesinin sona ermesiyle bölgedeki Caferiler inançlarını saklamaktan vazgeçmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte tamamen rahatlamışlardır.

Yapılan mülakatlarda kaynak kişiler ‘Geçmişten bu yana biz Caferiyiz’ demişler ve farklı bir inanca sahip atalarının olup olmadığını bilmediklerini söylemişlerdir.

³⁷ M. Şakir Ülkütaşır, *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1976*, Ankara 1977, s. 316-319.

³⁸ İbrahim Öztürk, *Caferiliğin (İmamiyye’nin) Anadolu’ya Girişi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2006, s. 80.

³⁹ Hanefi Şahin, *İlhanlılar Dönemi Şiilik*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2008, s. 96.

⁴⁰ Mürüvvet Karagöz, *Safavi Devletinin Kuruluş Dönemi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Urfa 2010, s. 61.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHARREM AYI TÖRENLERİNE MAHSUS TERİMLER – KAVRAMLAR

Muharrem ayı törenleri pek çok ritüeli, kavramı ve terimi barındırır. Bunlar Aşura, Tasua, Deste, Deste Başı, Kasım Otağı, Ali Asker Beşiği, Şam-ı Gariban, Nezir (Adak), Kerbela, Nuha (Nevha), Mersiye, Alem, Alem Bezeme, Alem Çoştı, Şak-şe Tepmek, Ziyaret Gusülü, Şebah Çıkarmak, Ehsan, Katil Sındı, Şerbet Verme, Mum Yakmak, Baş Vurdurtma(baş cırdırtma), Kan Verme, İmamın Yedisi, İmamın Kırkı (Erbain) gibi kavram ve ritüellerdir. Ritüellerin çoğunluğu dini tecrübeleri oluşturur.⁴¹

1.1. AŞÛRÂ GÜNÜ

Aşûrâ Arapça ‘onuncu’ anlamına gelmektedir.⁴² Muharrem ayının onuncu günü için kullanılır. ‘Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat’a göre bugün, kefaret (günahlardan arınma cezası: işlenen bir günaha karşı tutulmak üzere bir şey verme ya da yapma) günüdür. Bu yüzden Yahudiler bugün oruç tutarlar, aç kalarak günahlarına karşılık bir kefaret vermiş olurlar. İslamlıktan çok önce Araplar da Yahudilere bakarak aynı gün oruç tutuyorlardı’.⁴³ Başka bir kaynağa göre bu isim İbranice ‘Aşûr’ kelimesinden Arap diline geçmiştir.⁴⁴ İslam kültüründe bu güne has önemli olaylar gerçekleştiğine inanılır. Bu olaylar:

1. Hz. Yahya’nın doğum günü.
2. Hz. Zekeriya’nın duasının kabul edilip hanımının gebe kalması.
3. Hz. Adem’in yeryüzüne inmesi.
4. Hz. Yusuf’un kuyudan çıkarılması.
5. Hz. Davut’un Allah tarafından affedilmesi.
6. Adem ve Havva’nın cennetten kovulması.
7. Hz. Muhammed’in nurunun yaratılması.
8. Hz. Hacer’in İsmail peygamberi doğurması.
9. Hz. Süleyman’a Allah’ın zenginlik bahşetmesi.
10. Hz. Adem’in Allah tarafından affedilmesi.

⁴¹ Öcal Oğuz, Metin Ekici, Nebi Özdemir, Gülin Ögüt Eker, Selcan Gürçayır, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2006, s. 306.

⁴² Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, Ankara 2001; Doğan Kaya, *Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 110.

⁴³ Hançerlioğlu, s. 74.

⁴⁴ Orhan Öztürk, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2009, s. 132.

11. Hz. Nuh'un tufandan kurtulması.
- 12.Hz. Yunus'un balığın karnından çıkması.
- 13.Hz. İbrahim'in, Nemrut'un hazırlattığı ateşte yanmaması.
- 14.Hz. Eyüp'ün iyileşmesi.
- 15.Hz. İsa'nın doğum günü.
- 16.Hz. Yakup'un gözlerinin tekrar açılması.
- 17.Hz. Musa'nın Kızıl Denizi asasıyla yarıp geçmesi.
- 18.Hz. Yusuf'un zindandan kurtulması.⁴⁵

Şialar ehlibeyt düşmanlarının bu inanışları ortaya atarak İmam Hüseyin'in mesajını ve bugünün önemini baltalamak istediklerini düşünmektedirler.⁴⁶ Hicri 61. yılın (M.680) Muharrem ayının onuncu günü Kербela denen yerde İmam Hüseyin ve sevenleri Yezit'in askerleri tarafından katliama uğratılmışlardır.⁴⁷ Bu olay diğer tüm rivayetlerin önüne geçmiş ve Aşura günü ile özdeşleşmiştir. Bu tarihten itibaren her Muharrem ayının onuncu günü İmam Hüseyin ve yaranlarının üzüntüsünü Şialar içlerinde hissetmiş ve yas tutmuşlardır. Bin üç yüz otuz bir yıldan bu yana merasimler düzenleyip ağlamışlardır.

Aşura, Alevilik anlayışındaki aşure'den farklıdır. Bu fark Aşura denildiğinde Caferilerin zihninde bir gün, Alevilerde ise o gün dağıtılan tatlı bir ikram hatırlanmaktadır. Bu gün aşure pişirilip dağıtılması Caferilikte yasaktır. Anlatılanlara göre bunun sebebi ise İmam Hüseyin'in öldürülmesinden hoşnut olan Yezit'in sarayında o gün aşure pişirilip dağıtıldığına inanılmasıdır.

1.2. TÂSUA

Tâsua kelime manasıyla Arapça 'Muharrem'in dokuzuncu günü' anlamına gelmektedir.⁴⁸ Tâsua Caferiler için Kербela'da İmam Hüseyin'in şehit edilmesinden bir önceki gün anlamını taşır. Tâsua günü İmam Hüseyin ve ailesinin konakladığı çadırlara saldırı düzenlenir. Bunun üzerine İmam Hüseyin ibadet ve vedalaşmak için bir gün mühlet ister. Gece yarısı olduğunda yanındakileri çağırır, yarın meydana onları kesin bir ölümün beklediğini söyler ve gecenin karanlığından faydalanıp gitmelerini ister.

⁴⁵ Haçerlioğlu, s. 74.

⁴⁶Abdülbaki Gölpınarlı, *Sosyal Açıdan İslam Tarihi*, İnkılâp ve Aka Basım Evi, İstanbul 1975, s 422.

⁴⁷ Mutahari, s. 79–83.

⁴⁸ Mehmet Kanar, *Arapça Türkçe Sözlük*, I. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2009, s. 464.

Fakat yanından kimse ayrılmaz kesinlikle öleceklerini bilmelerine rağmen onu terk etmezler. Rivayet edilen bu hadise Caferiler tarafından hiç unutulmaz. O gün Hz. Hüseyin'in yanında olanlara ithafen, Muharrem ayının 9. gecesi yani Tâsua gecesi sinelerine vurarak yemin ederler ki, eğer biz de Kербela'da olsaydık, asla seni yalnız bırakmazdık. Tâsua geceleri matem in doruğa çıktığı anlardan biridir.

1.3. DESTE

Deste kelimesinin sözlük anlamı, “Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir araya toplanmasıdır”.⁴⁹ Iğdır'da her caminin kendi cemaatindeki gençlerinden oluşan, Muharrem ayı içerisinde on gün boyunca askeri bir nizamı hatırlatan şekilde sıralanarak İmam Hüseyin'in yasını tutan gruba verilen isimdir. Desteler sadece erkeklerden oluşur. Desteler zincir destesi ve sine destesi olmak üzere ikiye ayrılır.

Zincir Destesi: Sırtlarına özel yapılmış zincirlerle döverek yas tutan gruplardır. Bu zincirler bir uzun zincire küçük zincirler ilave ederek topuz haline getirilir ve destedeki kişi ön cepheden her iki sapından eliyle kavradığı topuzu arkasına doğru sallayarak, sırt kısmı açık olan gömleğine vurur. Zincir destesinde olan kişi, sırtını zincirle döverken, deste başının verdiği komutlara uyar. Bu komutlar, Ali! nidasıyla gerçekleşir. Ali nidasını duyan kişi, elindeki zincir topuzunu koro halinde söylenilen Ali! nidasını tekrar eder, zinciri okunan nuhaya göre ve belirli bir ritimle sırtına vurur. Bu vurma esnasında yaralanma, kan çıkma gibi hadiseler gerçekleştiğinde destedeki görevli bu yarayı iyileştirmeye yönelik ilk tedaviyi yapar, kanamanın durmaması halinde o, zincir destecisinin eline “artık yeter, yapma” anlamında vurarak onu durdurur.

Sine Destesi: Elleriyle göğüslerine vurarak yas tutan gruplardır. Bunlar sağ ellerini veya her iki elini birleştirerek genellikle kalp üzerine veya göğüslerine vururlar. Bu durumda yaralanma söz konusu değildir. Deste başının “Ya Hüseyin” nidasını duyan deste üç kere “Ya Hüseyin” dedikten sonra deste başının okuduğu nuhaya göre sine dövme başlar. Bu da okunan nuhanın ahenk ve ritmine uygun olarak yapılır.

---

⁴⁹*Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 188.

Desteler erkeklerden oluşur, kadınlar sadece Aşura günü bağlı buldukları destenin arkasından sine vurarak ilerlerler. Desteler geçmişten bu yana çok fazla değişmeyen kavramlardan biridir.

1.4. DESTE BAŞI

Deste ile ilgili her şeyden sorumlu olan ve deste yas tutarken okunan ağıtları, nuhaları seslendiren kişidir. Deste başları genellikle cami cemaatinden seçilir. Belirli bir eğitimleri yoktur. Yetenek ve ses güzelliği esastır. Destenin yürüyüşü ve güzergâhı ile ilgili ayarlamaları o yapar. Desteye verilen adakları (para, tülbent, altın, vs.) toplama görevi de deste başına aittir. Toplanan nezir ve adaklar daha sonra deste ve caminin ihtiyaçları için kullanılır. Bu adaklardan veya nezirlerden eşya cinsinden olanlar ihtiyaç sahiplerine verilir veya paraya çevrilerek masraflar için kullanılır. Deste başları, destenin önünde veya destenin ortasındaki ses cihazı takılı arabanın üzerinde desteye beraber ilerler.

Her destenin deste başı ayrıdır. Deste başı bir destede birden fazla olabilir. Bu deste başlarına deste ile ilgili her sıkıntı iletilir ve çözüm bulması beklenir. Bu sıkıntıların başında deste arabasının temini, ses cihazları, küçük camilerde yapılacak yas tutma törenlerinde sıranın belirlenmesi gibi şeyler gelir

Günümüzde iletişim araçlarının gelişmesiyle beraber deste başları internet sitelerinden ve video kayıtlarından İranlı Fars dilinde nuha söyleyen meddahları kendilerine büyük ölçüde örnek alırlar. Nuha okurken aralarda Farsça ıstılahlar kullanırlar.

1.5. KASIM OTAĞI

Hazreti Kasım, İmam Hasan'ın en küçük oğludur. Babasının şahadetinde 3 yaşındadır. Kasım, 1 Ekim 667 Cuma günü doğmuştur. İmam Hüseyin Kербela'ya giderken Kasım'ı ve annesi Ümmü Ferve'yi Medine'de bırakmak istemiştir. Ümmü Ferve, oğlu Kasım ve kendisinin de İmam Hüseyin'le gitmesi için izin istemiş, İmam Hüseyin de bunu kabul etmiştir. Hazreti Kasım, o sıra 13 yaşındadır. Amcasının çocukları Aun ve Muhammed ile beraber amcası Hazreti Abbas ve Hazreti Ali

Ekber'den kılıç kullanmayı öğrenmiştir.⁵⁰ Aşure günü Aun ve Muhammed savaşıp şehit olduktan sonra, Hazreti Kasım, İmam Hüseyin'in yanına gelir ve savaşmak için izin ister. Bu istek iki defa İmam Hüseyin tarafından "Kasım sen annenin tek oğlusun ve çok gençsin." gerekçesiyle reddedilir. Buna çok üzülen Hz. Kasım, annesinin yanına giderek ondan ricacı olmasını ister. İmam Hasan, şehadetinden önce karısı Ümmü Ferve'ye, İmam Hüseyin'e verilmek üzere bir mektup yazmıştır Ümmü Ferve bu mektubu hatırlar ve oğluna verir. Mektupta "Oğlum Kasım, ne zaman benim kardeşim Hüseyin on binlerce düşman ordusuyla karşı karşıya gelecektir, o zaman İslam'a kurban gerekecek gündür. O gün beni sen temsil edeceksin." ifadesinin yazıldığı rivayet edilmektedir.⁵¹ İmam Hüseyin mektubu okuduktan sonra, "Ey kardeşimin oğlu, babanın sözüdür yapmak istediğini yapmaktan seni kimse alıkoyamaz " der ve Kasım'ın savaşma isteğine izin verir. Kasım savaş meydanına girer ve şehit olur.⁵²

Kasım'ın Kerbela vakası gerçekleştiğinde nişanlı olduğu halk arasında rivayet edilir. Kasım'ın nişanlı iken Kerbela'da şehit olması da halk üzerinde oldukça üzüntüyle karşılanmıştır.

Destelerdeki Kasım Otağı onun düğün evini temsil eder. Dört kişinin sırtında taşıdığı otağ odayı andıran bir görüntüye sahiptir. Bu otağın üzerinde siyah bezler ve Kerbela'yı anlatan temsili resimler vardır. Çocuğunu evlendirmek isteyenler, bekar kız veya erkekler hayırlı kismetleri olsun diye bu otağa ritüel olarak adaklar bağlarlar. ' Türk inanç sisteminde; yaratıcı, esirgeyici, eşsiz ve tek Tanrı'ya hastalıklardan, belalardan kurtulmak ve şükran duygularını ifade etmek için adaklar adamak, kurbanlar sunmak yaygın bir uygulamadır.'⁵³ Otağın içine tülbent, para ve altın atarlar. İçlerinden dilek tutarak üç defa bu otağının altından geçerler. Kasım Otağı'nın altından üç defa geçilmesi sadece Türk bölgelerinde vardır, diğer Şia gruplarında bu ritüele rastlanılmaz. Halk arasında en yaygın olan ritüellerden biridir.

Geçmiş yıllarda otağa bağlanan tülbentler alınır evdeki hastaların şifa bulması amacıyla hastanın boynuna bağlanır veya yattığı yere serilirdi. Otağdan alınan her tülbendin yerine başka bir tülbent bağlanırdı. Günümüzde buna rastlanılmamaktadır.

---

⁵⁰ Muhaddisi, s. 343.

⁵¹ Mutahari, s. 224.

⁵² Muhaddisi, s. 259.

⁵³ Pervin Ergün, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 374

1.6. ALİ ASĞAR BEŞİĞİ

Asğar, Arapça “daha küçük” anlamındadır.⁵⁴ Ali Asğar İmam Hüseyin’in en küçük oğludur. Kerbela hadisesinde Ali Asğar altı aylıktır. Rivayete göre İmam Hüseyin, Ali Asğar’ı kucağına alarak Aşura günü Yezit’in askerlerinin önüne gelir ‘Eğer bana acımıyorsanız bari bu altı aylık bebeğe su verin’ der. Yezit’in ordusundan Hermele adındaki bir asker okla Ali Asğar’ı babasının kucağında boğazından vurarak şehit eder.⁵⁵ Bu da Kerbela vakiasındaki en acı olaylardan biridir. Bu olay halk arasında her hatırlandığında, her anlatıldığında matem ve acı doruğa çıkmaktadır. Iğdır’da halen yeni doğan erkek çocuğa onun ismini göbek adı olarak verme âdeti vardır. Anlamı ‘Benim oğlum da Ali Asğar gibi senin yoluna feda olsun.’ demektir.

Ali Asğar Beşiği desteler içerisinde bulunan bir ritüeldir. Bir beşik, etrafına siyah bezler çekilmek suretiyle Ali Asğar Beşiği haline getirilir. Beşiğin başında ağır ve hüzünlü bir makamla nuha okuyan deste görevlisi bulunur. Halk bu beşiğe bebeklerini yatırır ve bahtlarının açık olmasını Allah’tan diler. Hasta olan çocukları bu beşikte sallarlar ve Allah’tan şifa dilerler. Beşiğin içerisine adak olarak para, altın ve tülbent koyarlar.

1.7. ŞAM-I GARİBAN

Rukayye, İmam Hüseyin’in üç-dört yaşlarındaki kızıdır. Kerbela vakasından sonra esirlerle çıkılan yolda O da bulunmaktadır. Esirler Şam kentinde tutulurken bir gece babasını rüyasında görmüş ve uyanmış, susmak bilmezcesine ağlamaya ve babasını istemeye başlamıştır. Bunun üzerine durum Yezit’e bildirilir. Yezit de İmam Hüseyin’in kesik başının ona götürülmesini emreder. Küçük Rukayye, babasının kesik başını görünce, Şam’da, tutsakların tutulduğu harabede can verir.⁵⁶ Şiaların bu küçük kıza özel bir ilgisi vardır.

Iğdır’da Aşura gününün gecesi Rukayye için camilerde mumlar yakılır, mersiye okunur ve ağlanır. Bu geceye Şam-ı Gariban (Şam’ın garibanı) gecesi denir.

---

⁵⁴ Kanar, s. 218.

⁵⁵ Muhaddisi, s. 29.

⁵⁶ Muhaddisi, s. 392.

1.8. NEZİR (ADAK)

Caferilerde adak adamak, nezir etmek terimiyle karşılık bulur. Nezir kelimesi Arapçadan Farsçaya oradan da Türkçeye geçmiştir.⁵⁷ Nezir etmek en çok Muharrem ayında olur. Muharrem ayı adakları, Kasım Otağı, Alem ve Ali Asğar Beşiği'ne asılır. Bunlar para, tülbent, altın olabilir. Ayrıca başka adaklar da vardır. Bunlar:

İsim koyma neziri: Çocuğu olmayan birinin Kerbela vakası kahramanlarının adını çocuğuna koyacağına dair andını ifade eder.

Yemek vermeyi nezir etmek: Böyle adağı olanlar eğer Tanrıdan istedikleri şey gerçekleşmiş ise Muharrem ayında evlerinde destelere ve halka yemek verirler.

Mersiye okutmayı nezir edenler: Bu adak sahipleri de Muharrem'in onundan sonra İmamın yedisine kadar her gün evlerinde mersiye okuttururlar. Mersiye okuyanlara para veya maddi değer ifade eden eşya veya alet verirler. Bu okuma ücreti de her yıl yeniden ve artarak değişir.

Başvurdurmayı nezir etme: Bu adak sahipleri adakları yerine gelmiş ise Aşura günü beyaz kefen giyerek destenin içerisinde tören alanına gelirler ve başlarını kama darbesi ile kanatırlar.

Ziyarete gitmeyi nezir etme: Adak adayan kişi isteğinin kabul olması halinde Kerbela'yı ziyarete gitmeyi vaat eder. Şerre ve kötülüğe neden olmayan her türlü istek adak olabilir.

Kara giyinmeyi veya çocuğuna giyindirmeyi nezir etme: Bu adak sahipleri istedikleri şey gerçekleşmiş ise kendileri yedi veya kırk gün siyah giyinir veya çocuklarına giyindirirler. Bu uygulamaya günümüzde rastlanmamıştır.

1.9. KERBELA

Kerbela, Bağdat'ın yüz kilometre güneybatısında ve Fırat nehri kenarında yer alan Irak'ın önde gelen şehirlerinden biridir. Hicri 61 (M.680) yılına kadar bir şehirleşme olmamıştır. İmam Hüseyin'in şahadetinin ardından kısa sürede Ehl-i Beyt taraftarlarının akınına uğrar. Şehitlere türbeler yapılır ve Irak'ın en önemli ziyaret merkezlerinden biri olur.⁵⁸

⁵⁷ Hikmet Tanyu, *Türkiye'de Adak ve Adak Yerleri*, Elips Yayınları, Ankara 2007, s. 25.

⁵⁸ Muhaddisi, s. 268.

Iğdır'da halk arasında, Kerbela İmam Hüseyin'in katledildiği çöl olarak bilinir. Ziyaret edilmesi Hac ziyareti kadar önemlidir. Buranın toprağından yapılan ve üzerinde İmam veya Ehlibeyt'in isimlerinin bulunduğu pişirilmiş toprak tabletler, namaz esnasında secdeye konulur ve onun üzerine secde edilir. Iğdırlı Caferilere göre bu tablete secde edilmesinin üç nedeni vardır;

1. Secde yerinin düz olmasını sağlamak,
2. Namaz esnasında, dünyada hiçbir değer ifade etmeyen temiz bir unsura anlını koymak,
3. Her namazda Kerbela şehitlerinin kanıyla yoğrulan toprağına secde edip, asla Kerbela olayını unutmamak.

Ayrıca, yeni doğan çocuğun ağzına, toz haline getirilmiş Kerbela toprağı da sürülür. Buna halk arasında, 'ağzını mühürle açmak' adı verilir. Caferi fikhına göre de Kerbela toprağı necis değildir, yenilebilir.⁵⁹ Bu uygulama ile İran'da yas tutma törenleri sırasında uygulanan, Hüseyniye adı verilen mekânlardaki görevliler tarafından destedeki kişilerin baş veya üstlerine toz toprak sürmeye dayalı "gam toprağı" uygulamasının bir benzerliği yoktur.⁶⁰ Anadolu'da toprak yeme alışkanlığı ile bir ilgisinin olup olmadığı hususu ise şimdilik konumuz dışında bırakılması uygun görülmüştür.

Kerbela çölü, Kerbela hadisesi, susuzluk ve susuz ölme hadisesi Iğdır'da Muharrem ayında okunan nuhaların ve mersiyelerin önemli bir temasını oluşturur.

1.10. NUHA (NEVHA)

Nevha; sözlük anlamında 'Ölü için sesle, iniltiyle ağlamak, ağıt yakmak' demektir.⁶¹ Nevhalar Iğdır'da yapılan Muharrem ayı törenlerinin icrasında çok geniş yer tutar. Halk arasında nuha diye adlandırılır. Nuhalar deste başları tarafından okunur ve nakarat kısımları deste tarafından seslendirilir. Nuhalar ikiye ayrılır:

Sine nuhaları: Önce uygulanma şeklini anlattığımız sine destelerinin okuduğu nuhalarıdır. Cami içi ile dış mekânlarda uygulanır. Bu konu cami içi törenlerinin icrasında ayrıntısıyla anlatılacaktır.

⁵⁹ Muhammed Hüseyin Hamanei, *Fıkhi Sorulara Cevap*, (Çev.Komisyon), Tuba Yayınları, İstanbul 1996, s. 129.

⁶⁰ Tarafımızdan 1998 yılı İran'ın Kum kenti, Erbain törenlerinde gözlemlenmiştir.

⁶¹ Metin And, *Ritiüelden Drama Kerbela-Muharrem-Ta'ziye*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 127.

Zincir nuhaları: Zincir destelerinin okuduğu nuhalardır, bunlar sine destelerinin okuduğu nuhalara göre daha kısadır. Nuhaların bilinen en eski kaynağı kaynak kişilerin⁶² beyanına göre Fuzuli'nin Hadikatü's-süeda'sıdır. Daha sonraki kaynaklar Güney Azerbaycanlı şairlerin kitaplarıdır. Günümüzde çoğunlukla Farsçadan çeviriler ve Hüseyin Yalçın⁶³'in yazdığı nuhalar kullanılmaktadır.

1.11. MERSİYE

Mersiye en basit şekli ile birinin ölümü üzerine duyulan teessürü anlatmak için yazılan manzumeye verilen addır.⁶⁴ Mersiye Divan edebiyatı nazım türlerinde de yerini almıştır. Çoğunlukla Terkib-i Bent şeklindedir ve Terci-i Bent ile de yazılanlara da rastlanmıştır.⁶⁵ Halk edebiyatında da ağıt olarak adlandırılır.⁶⁶ “*Aruz şairleri gibi saz şairleri de divanlarının mukaddemesinde herhalde ilahi, münacat, na't ve tevhiden sonra bu yolda şiirler bulundurlardı. İsmi mersiyedir aruzla yazılır*”.⁶⁷ Mersiye kelimesinin lügat anlamı ise ‘Ölen birinin iyiliklerini sayarak, acıyı ağlamak’tır.⁶⁸ Mersiyeler mersiyehanlar tarafından okunur. Hz. Muhammed’in torunu İmam Hüseyin’in İmam Ali’nin ve peygamberin kızı Fatıma’nın ciğer pareleri olması sebebiyle Kerbela vakası İslam âleminde ki en üzücü olay addedilmiştir. Buna siyasi cereyanların ve tekke edebiyatının da çok tesiri olmuştur. Basılan ve basılmayan şeyh divanlarının büyük bir kısmında Al-i Abaya methiyeler, Kerbela faciası ve Seyyüd-ü Şüheda hakkında müessir mersiyeler vardır. Tekke edebiyatının tesirlerinden uzak kalmalarına rağmen Türk şairlerinden de mersiye yazarlar çoktur. Mert bir delikanlının, genç bir kızın ölümü, büyüklerden birinin kaybı için söylenen şiirlere eski Türklerde

⁶² Hüseyin Yeşil, Eyüp Ulusöz, Yavuz Beder.

⁶³ 1951 Iğdır doğumlu emekli kütüphane memuru ‘Kerbelayi’ mahlaslı halk şairi. Halen Iğdır’da yaşamaktadır.

⁶⁴ Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek – Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 12; Abdurrahman Güzel, *Dini Tasavvufi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 655; Doğan Kaya, *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 520; Erman Artun, *Dini – Tasavvufi Halk Edebiyatı*, Kitabevi, İstanbul 2006, s. 142; Abdurrahman Güzel, Ali Torun, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 341.; Öcal Oğuz, Metin Ekici, Mehmet Aça, Dilaver Düzgün, Bahar Akpınar, Mustafa Arslan, Mustafa Sever, Aktan Müge Yılmaz, Gülin Ögüt Eker, Tuba Özkan, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, V. Baskı, Grafiker Yayıncılık, Ankara 2007, s. 224.

⁶⁵ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 259.

⁶⁶ Güzel, s. 655.

⁶⁷ Ahmet Talat Onay, (haz. Cemal Kurnaz), *Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nev’i*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996, s. 306.

⁶⁸ Develioğlu, s. 622.

‘sagu’ denilirdi. Sagu sağmak eski Türklerde mersiye söylemek demektir⁶⁹. İslamiyet ncesi Türklerde bu türün tanınmış ilk rneği Alp Er Tunga Sagusudur.⁷⁰

“*Kerbela vakası ile ilgili Maktel-i Hüseyin’ler yazılmıştır. Maktel, kelime manası itibariyle ‘katledilen, öldürülen yer’dir. İsmi mekan’dır. İstilahi manada ise; ‘Hz. Hüseyin’in Kerbela’da şehit edilmesiyle ilgili olarak yazılan manzum ve mensur eserlerin genel adıdır*”.⁷¹ Türk edebiyatı dışında Arap ve Fars edebiyatlarında da Maktel-i Hüseyin’ler vardır.⁷² Maktel-i Hüseyin’i konu alan mesneviler de yazılmıştır.⁷³ İğdir’da Muharrem ayı törenlerinde Maktel-i Hüseyin okuma geleneği yoktur. Fakat cami hocalarının okudukları mersiyeler mensur yazılmış Maktel-i Hüseyin’lere benzemektedir.

İğdir’da mersiye okuma en eski detlerden biridir. İğdir’da mersiye Muharrem ayı boyunca camilerde akşam namazından sonra hutbenin ardından okunur. İğdir’da mersiyehan son dönemde kalmamıştır. Mersiyeler cami hocaları tarafından okunur. Muharrem ayı boyunca evlerde ğlenden sonra da adak sahipleri tarafından okutulur. Okunan mersiyeler bir metne dayanmaz. Okuyucular olayın aslı bozulmadan tamamıyla doğaçlama anlatırlar. Bu mersiyeler şiirlik anlatımdan ziyade nesirlik anlatım halindedir. Konuya açıklık getirmesi açısından Sahib’z-zaman camisi imamı Cafer İmam Tarafından okunan mersiyeyi aynen aktarıyoruz.

Cami İmamı: -Yarın on bir Muharremdi bilirsiniz Ömeri Sed İmam Hüseyin’in ehli beytini esir aldıktan sonra o gece hareket etmediler. Kerbela’da kaldılar. Ve yarın Muharremlik ayının on biri, kendi cenazelerini bir bir bulup onlar şehittirler diye bulup defin edecehler. Ama Peygamberin torununun başı kesik bedenini Kerbelada bırakacaklar. Ve ğle sularında esirlerle Kufe’ye doğru hareket edecekler. Biliyorsunuz İmam Muhammed Bakır Aleyhisselam Kerbela’daydı. Kerbela’yı gören imamlarımızdandır. İmamı Seccad’ı İmam Muhammedi Bakır’ı ve hanımları çocukları çıplak develere bindirdiler. Ve ellerini, esirdiler bunlar gerçekten insan bazen dřndđđ zaman bazen insan, insan demiyelim bunlara insan maskesi takan yırtıcı vahşi bir hayvan olsun bunlar. Ne kadar kalpleri taşlaşmıştı. Ne kadar kötü insandı

⁶⁹ Güzel, s. 189.

⁷⁰ Mehmet Aslan, Mehtap Erdoğan, *Kerbela Mersiyeleri*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2009, s. 53

⁷¹ Güzel, s. 658.

⁷² Doğan Kaya, *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Szlđđ*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 462.

⁷³ Amil elebioğlu, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul 1998, s. 31.

bunlar esirdir bunlar çoluk çocuk nereye gidebilir ki bunlar nasıl kaçabilirler ki bunların ellerini kollarını bağladılar zincirlerle İmam Zeynel Abidin hasta İmam Zeynel Abidin'in ellerini bağladılar ve zincirleri de boynuna bağladılar. Bunların yüreğini yakmak için ne yaptı ordu komutanı Ömeri Sed esirleri de toplamışlar her şey hazır hareket edecekler geride ne kalmış İmam Hüseyin'in başsız bedeni kalmış. Geride Ebelfez'in parçalanmış kolsuz bedeni kalmış Eli Ekber'in doğranmış bedeni var Kasım'ın doğranmış bedeni var ve yetmiş iki şehidin doğranmış cesedi var her biri bir tarafa saçılmış.

Sallallahu aleyke ya Resulallah inşallah Zeynep'le beraber bizde onlara eşlik edek . Esselamu elel Huseyn ve eli yibnil Huseyn ve ela evladil Huseyn ve ela ashabil huseyn eşfi sadran Huseyn bi zuhurul Hücce. Selam olsun kesilen başa selam olsun esirlerin kabağında neyzelerin üstünde aparılan başlara. Başlar önde esirler arkada kasıtlı yapılan bir şey esirler görsünler daha çok ürekleri yansın. Ah! Rubab'ın bütün başlar içerisinde bir baştı gözü eli ekser eli ekser. Zeynep'in gözü en çok huseynin başındadı. Ay! Ay! Ah! Ah! Huseyn!

Huseyn! Huseyn'in ailesini ketligahın yanından geçirende o hanımlar o uşaklar töküldüler here öz şehidini ahtarır. Zeyneb mazlume geldi Hüseyin'in bedeninin yanına gördü beden tüşüp yüzü üstüne başı yohtu elbisesi yotu düşünebilirsiniz? Zeyneb'e ne oldu sıradan biri gardaşının cenazesini görse dayanabilmez. Dedi gardaş cenaze bedende baş yoh elbise yoh ah! Ah! Kербela çölünde yüzüstü galıp. Az galsın Zeynep'in ruhu bedende ayrılacak. Baba ya Resulallah gör bah bu senin Huseyinindi dede o ki boğazından çok öperdin dede kah bak Huseyin'in üzerinde anamın verdiği köynek yoh ah! Ah! Hanım geldi getligahın kenarına bele bir bahtı gördü gardaş bedende baş yoh yani sine gumlar üstünde galıp. Dedi gardaş sen benim gardaşım Hüseyinsen? Sonra hanım döndü yüzünü diğer şehitlere bahtı seslendi ey peygamberin evlatları bahın görün bizi esir aparırlar yani Ebelfez bah bacın Zeynebi esir aparırlar. Eğer şehitler bizi esir aparmasaydılar sizin cenazelerinizi defnederdim. Ya Allah Ya Rahman Ya Allah!

1.12. ALEM

Alem kelimesi manasıyla ‘bayrak’ anlamına gelmektedir.⁷⁴ Desteler, inanç felsefesi olarak, geçmişte Kerbela’da bulunamadıkları için bu gün İmam Hüseyin’in yanında olduğunu onun askeri olduğunu göstermek amacıyla bu alemleri taşırlar.

Alemlerin üzerinde beş parmaklı, demirden, açık bir el işareti vardır. Bu el içerisinde “Ya Huseyn, Ya Abbas Alemdar” yazısı bulunmaktadır. El işaretinin bir anlamı da “Pençta-i Ali Aba”dır ve onları temsil eder. Hz. Peygamber bir gün abasının altına Hz. Ali’yi Hz. Fatma’yı Hz. Hasan’ı ve Hz. Hüseyin’i alır, eşlerinden Ümmi Seleme’de abanın altına girmek ister fakat peygamber ‘Sen Ehl-i Beyt’ten değilsin’ diyerek onu abanın altına almaz. Sonra inen ayet tefsirine göre abanın altındaki bu beş kişi Ehl-i Beyt’i temsil eder.⁷⁵

Bir başka inanışa göre Hazreti Abbas’ın elleri Kerbela’da kesilmiştir ve Alem’in üzerindeki el işareti onu temsil eder. Alemler çiftli veya tekli el işareti olabilir onların halk resmi içerisinde de önemli rolleri vardır. Nazardan sakınmak için de bu işaret veya temsili resim kullanılmaktadır. Alemler üzerine halk tarafından adak olarak altın, eşarp ve para asılır. Asılan değerli eşyalar ve paralar destenin bir yıl sonra düzenlenecek olan merasimlerdeki masrafları için kullanılır.

1.13. ALEM BEZEME

Hz. Abbas, Kerbela’da İmam Hüseyin’in Alemini (bayrağını) taşıyordu. Hz. Abbas’ın kolunun kesilmesi sonucu Alem yere düşer, Şiaların şimdi yeniden Alem bezemeleri yere düşen Alemin tekrar kalkmasını gösterir.⁷⁶ İğdır’da bu uygulama artık genel olarak yapılmamaktadır, yaşlıların bildiği gençlerin unuttuğu bir ritüeldir.

1.14. ALEM COŞTU

Muharrem’in onuncu günü yani Aşura günü öğlen vakti rivayetlere göre İmam Hüseyin’in şehit düştüğü an, destenin Alemini onu taşıyan kişinin kontrolünden çıkar ve çalgınca onu taşıyanı da peşinden sürükler ve kalabalığın içene dalar. Alem kimin yanında durur ise o Aleme nezir bağlamak zorundadır. Bu olay son derece tiyatral

---

⁷⁴ Develioğlu, s. 27.

⁷⁵ Ashap 133.

⁷⁶ And, s. 70.

olmasına rağmen artık yok olmuş bir ritüeldir. Alemdeki nezirler, destebaşı tarafından değerlendirilir. Bu gelir, şahsi masraflar için kullanılamaz.

1.15. ŞAK-ŞE TEPMEK

Muharrem ayı törenleriyle ilgili en eski kavramlardan biridir. Sözlük anlamının ne olduğu tam bilinmemektedir. Azerbaycan'daki Şah Hüseyin sözünün Şahsey olarak kısaltılmışı haline benzer. Destenin ikiye bölünerek karşılıklı durup birbirlerine adımlarla yaklaşarak yüksek sesle nuha okuyup sine vurmalarına denir.

Örneğin;

Birinci grup diğer gruba üç adım atarak: “Kanlı kılıç Kerbela’da pas tutar!” diyerek sine seslenir. İkinci grup karşıdaki gruba üç adım atarak.- “Melikeler ağam için yas tutar!” diye cevap verir. Bu gruplar üç adım birbirlerine yaklaşırken ileriye adım atan grubun karşısındaki grup geriye doğru adımını atar. Her defasında nuhadan bir mısrayı okuyup diğer grubun üstüne doğru giden grup, mısrası bittikten sonra karşı grubun mısrasıyla geriye çekilirken her iki grup da sine döver. Sine dövmeler ve grubun birbirlerine yaklaşıp uzaklaşması ritmiktir. İğdır merkezde bu şekilde yas tutan deste çok azdır. Bu tür uygulama daha çok Hakmehmet köyü destesi ve Aralık ilçesi destelerindedir. Bu nuhanın devamı metinler kısmında gösterilecektir. Burada söylenen nuha kısadır. Ancak deste başı ister ise tekrar veya başka nuhalarla bu uygulamayı uzatabilir.

1.16. ZİYARET GUSÜLÜ

Caferilerde İmamların türbelerini ziyaret etmek çok önemlidir. Bu ziyaretler hac ziyareti kadar önem taşır. Öyle sanıyoruz ki bu ziyaret atalar kültü ile de ilgilidir.⁷⁷

Türbelerin ziyaret adaplarından biri de gusül almaktır. Ziyaret için yola çıkıldığında ve türbeye varılıp içeri girilmeden önce gusül alınması gerekir.⁷⁸ Bu farz gusüller arasında geçmez. Muharrem ayının onuncu günü yani Aşura günü sabah namazından sonra ziyaret gusülü alınır. Bunun anlamı evden çıkıp İmam Hüseyin’e yas tutmaya gitmek, Kerbela’da İmam Hüseyin’in türbesini ziyaret etmek ile eş

⁷⁷ Ünver Günay, Harun Güngör, *Türk Din Tarihi*, Laçın Yayınları, İstanbul 1998, s. 59.

⁷⁸ Cafer Bendiderya, *Irak Ziyaretleri*, Kevser Yayın Evi, İstanbul 2010, s. 23.

tutulmasından kaynaklanır. Iğdır'da bu gelenek sadece yaşlılar arasında bilinmekte ve uygulanmaktadır.

1.17. ŞEBEH ÇIKARMAK

*Şebah sözü teşbihten türemiş bir sözcüktür. Azerbaycan Türkçesinde taziye yerine şebih sözü kullanılır.*⁷⁹ Iğdır'da ise Kerbela olayını canlandıran halk tiyatrosunun ismidir. Bir kısım Yezid'in askerlerini canlandırır, bir kısım ise İmam Hüseyin ve çocuklarını canlandırır ve doğaçlama olarak bir halk tiyatrosu icra edilir. Buna Şebah çıkarmak denilir. Metin And bu tür oyunları iki kısımda inceler, sözü edilen durum incelemenin ikinci kısmı içerisinde sayılabilir.⁸⁰

Iğdır'da 1960'dan bu yana Muharrem törenlerinde Şebah çıkarma ortadan kalkmış bir durumdadır. Sadece bazı destelerde Şam'a giden esirleri canlandırmak amacıyla küçük kız çocuklarının elleri zincir ile bağlanır. İstanbul'a göçen⁸¹ Iğdırlıların oluşturduğu Halkalı Cami cemaati bunu modern bir şekilde gerçekleştirmektedir. Orada yapılan temsili gösterinin aslı da Şebah çıkarmaya dayanmaktadır.

1.18. EHSAN VERMEK

Ehsan kelimesi Iğdır ağzındaki İhsan sözcüğünün söyleniş şeklidir. İhsan kelimesinin sözlük anlamı bağışta bulunma, bağışlanan şey, lütuf anlamına gelmektedir. Iğdır'da ehsan vermek genellikle yemek şeklinde olur, fakat bunun yanında meyve suyu, bisküvi, çay dağıtılar da vardır. Muharrem ayı içerisinde camilerde ve dışarıda, günümüzde ise çadırlarda "ehsan" verilmektedir. Ehsan verenlerin çoğu nezir (adak) ettikleri için bu fiili gerçekleştirirler. Bu ehsanlara halkın büyük saygısı vardır kendileri yiyip içmese bile bunları yanlarına alır, hastaları varsa onlara yedirir ve şifa beklerler.

---

⁷⁹ And, s. 29.

⁸⁰ Metin And, *Oyun ve Bugü Türk Kültüründe Oyun Kavramı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 283.

⁸¹ Ayşen Baylak, *Visibility Through Rituel: Caferi- Shite Community in Turkey*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 93.

1.19. KATİL SINDI

İğdır'da Muharrem ayının onuncu günü, yani Aşura günü, zaman olarak tam öğlen vaktinin geldiği andır. Rivayete göre İmam Hüseyin bu vakitte şehit edilmiştir. Bu ana kadar yani Muharrem'in birinden Aşura gününe kadar yapılan ağlamalar, yas tutmalar yerini doruğa çıkmış bir acıya, hüzne ve gözyaşına bırakır. Caferiler sanki Kerbela'da o anı yaşamışçasına üzürlüler. Bu duruma katil sındı denir. Katil sındıktan sonra cemaat ve desteler yavaş yavaş evlerine dağılmaya başlar. Son zamanlarda kalabalık ve desteler mezarlıktaki toplanma yerinden camilerine gittikten sonra dağılırlar.

1.20. ŞERBET VERME

'Muharrem'in onuncu günü suya şeker katılarak şerbet yapılır ve halka sunulur. Şerbeti içenler suya özlem duyarlar, çünkü tatlı onları susatmıştır. İşte şerbet vermenin amacı Kerbela'da susuz ölen Hüseyin ve yandaşlarının yeniden anılmasıdır.' Metin And'ın bahsettiği bu durum⁸² İğdır'da zaman içerisinde yerini meyve suyu, çay ve kış aylarında sıcak süte bırakmıştır.

1.21. MUM YAKMAK

Mum çok uzun yıllardan beri dini törenlerin önemli bir unsuru olmuştur. Mum yakma İğdır'da Aşura gecesi Şam-1 Gariban törenlerinde gerçekleştirilir. Cemaati kalabalık olmayan camilerde ise sadece Aşura akşamı caminin bahçesinde mum yakılır. Yaşlı kadınlar arasında daha çok uygulanan bir ritüeldir. Nezir (adak) olarak yakılır. Gençler arsında ise mumun uzun süre yanması bir olayın veya bir kişinin asla unutulmayacağına işaret olarak görülür.

1.22. BAŞ VURDURTMA (BAŞ CIRDIRTMA)

Desteler içerisinde beyaz kefen giyen kişiler Aşura günü törenlerinde zaman olarak tam öğlen vakti kamalarla veya jiletle kendi kafalarına vururlar veya görevli kişiye vurdurarak başlarından kan çıkarırlar. Bu uygulama geçmişte kama veya kılıcın çok dikkat çekmesi nedeniyle jiletle yapılmış 'baş cırdirtma' olarak tanımlanmıştır.⁸³

⁸² And, s 71.

⁸³ Kaynaklar kişiler; Eyüp Ulusöz, Yavuz Beder, Hüseyin Yeşil – And, s. 71.

Günümüzde meydana kurulan bir çadırda kama ile bu işlem yapılmakta adına da 'başvurdurma' denmektedir. İran'ın Türk şehirlerinden Zencan'da bu uygulamalar bıçak veya kamalarla hala yapılmaktadır. Rivayetlere göre Zencan bölgesi Selçuklu döneminde kılıç yapım merkezlerinden biridir.

Bu törenler eski Türk inanışlarında genel matem olarak gerçekleştirilen yuğ törenlerini çağrıştırmaktadır. Yuğ töreninde, bir kişi öldüğünde cesedi çadırın içine konular oğulları ana baba yerindeki akrabaları bu çadırın önünde kurbanlar keserlerdi. Sonra atlarına binerek acıklı ağıtlar yakarak çadırın etrafında yedi defa dönerlerdi. Çadırın önüne geldiklerinde bir bıçak ile yüzlerini yaralarlar ve bu yaralardan akan kanlar gözyaşlarına karışırdı.⁸⁴

1.23. KAN VERME

Kızılay ile destelerin ortak çalışması sonucu Aşura törenlerinin yapıldığı meydana Kızılay son on dört yıldır çadır kurar ve kan bağışında bulunmak isteyenlere, yardımcı olur. Başlarını kama ile vuranlara alternatif olarak düşünülmüştür. Bunun nedenlerinden en önemlisi 'baş vurma' ritüelinin ülkede yanlış anlaşılmasının önüne geçmektir.

1.24. İMAMIN YEDİSİ

Aşurayı takip eden yedinci gündür. Bu günde Iğdır'da artık çoğu evde mersiye okutma törenleri sona erer. Mersiye okuyan cami hocası, ev sahibine ve ölmüş akrabalarına dua ederek mersiyesini bitirir.

1.25. İMAMIN KIRKI (ERBAİN)

Aşura gününden sonra takip eden kırkıncı gündür. Iğdır'da bugün camilerde yapılan törenlerden sonra yas ortadan kalkar. Muharrem ayındaki yasaklar uygulandığını bir sonraki matem ayına bırakır. Iğdır'dan Kerbela'daki İmam Hüseyin'in türbesine ziyaret bu zamanda en yoğundur.

---

⁸⁴ Köprülü, s. 95.

1.26. KİŞİ VE YER ADLARI

Zeynep: İmam Hüseyin'in kız kardeşidir. Kerbela vakasından sonra İmam Hüseyin'in ailesi ile beraber esir düşmüştür. Caferilere göre Kerbela mesajını taşıyan isimdir.

Rubab: İmam Hüseyin'in hanımıdır. İran kralının kızıdır. Iğdır'da halk 'İrbaba' olarak bilir.

Sakine: İmam Hüseyin'in kızıdır. Abulfaz Abbas ona su getireceğine dair söz vermiş, fakat şehit düşüp bir daha geri gelmemiştir. Iğdır'da halk arasında 'Sehne' olarak bilinir.

Ali Ekber: İmam Hüseyin'in oğludur. Kerbela'da şehit edilenler arasındadır. Iğdır'da halk arasında 'elehber' olarak bilinir.

Abulfaz Abbas: İmam Hüseyin'in kardeşidir. Kerbela'da İmam Hüseyin'in bayraktarıdır. Kerbela da şehit düşenler arasındadır. Iğdır'da halk arasında 'elemdar', 'ebelfez' olarak bilir.

Alkame: Kaynağını Fırat nehrinden alan bir akarsudur. Kerbela'nın yakınından geçer. Yezit'in askerlerinin kuşatarak İmam Hüseyin ve ailesine vermedikleri sudur. Iğdır'da halk arasında 'elgeme' olarak bilinir.

1.27. MERSİYEHAN

Mersiyehan Ehl-i Beyt'in mazlumiyetini hüznü bir şiirle dile getirerek, dinleyenleri ağlatan kişidir. Mersiyehanlar anlattıkları hikayenin konularının kaynağını Ehl-i Beyt'in mazlumiyetini aralarda beyitlerle anlatan hikayelerden alırlar. Okudukları mersiyele belli bir yazılı kaynağa dayanmaz, anlattıkları konunun ana hatlarına sadık kalarak doğaçlama söylerler. Mersiye'yi okurken aralarda dinleyicilerin dikkatini çekmek ve kalplerini yumuşatmak için 'ay oğlu ölenler', 'ay gardaşı ölenler' 'ay babasını anasını kaybenler' diye sesleniş cümleleri kullanırlar.

Mersiyehanlar Iğdır'da geçmişte mersiye okuma eylemini sadece evlerde gerçekleştirirdi. Geçmiş mersiyehanların en tanınanı 'Meşe Ahmet'tir

Derlememiz esnasında imamların dışında mersiyehanlık yapan kimseye rastlanmamıştır. Günümüzde mersiyehanların yaptığı işi cami hocaları üstlenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHARREM AYI TÖREN UYGULAMALARI

2.1. TÖRENLERİN YAPILIŞ ZAMANI (BAŞLANGIÇ VE BİTİŞ)

İğdır'da Muharrem ayının yaklaşıma başlaması aynen Ramazan ayının yaklaşmasının halk tarafından takip edilmesi gibidir. Düğün yapacaklar, dükkân açacaklar veya bir iş başlatacaklar Muharrem ayı gelmeden işlerini yola koymak için acele ederler.

Törenler, Muharrem ayının birinci günü, yani İmam Hüseyin'in ve yanındakilerin Kerbela'da ablukaya alınmasıyla başlar. İmam Hüseyin'in şehit edildikten sonra toprağa verilişinin kırkinci günü olan "Erbain"e kadar geçen atmış günlük süreyi kapsar. Törenlerin en yoğun yapıldığı ve katılımın en yüksek olduğu zamanlar Muharrem ayının birinci gününden onuncu gününe kadar geçen zamandır. Desteler akşam hutbe ve mersiye den sonra yas tutarlar ve diğer camileri gezerler, bu törenler gece yarısı olmadan son bulur.

Aşura günü ise sabahtan başlayıp öğlenden sonraki dinlenme ve akşam "Şam-ı Gariban" gecesine kadar devam eder. İğdır'da bazı camilerde "İmamın Yedisi"ne kadar hutbe ve mersiye okuma devam eder.

2.2. TÖRENLERİN YAPILIŞ MEKÂNI

İğdır'da Muharrem ayı törenleri, "Aşura" günü ve "Tasua" akşamı hariç her zaman kapalı mekânlarda yapılır. Bu mekânlar camilerdir. Camilerin içi siyah bayraklar ve Arapça hatla Ya Hüseyin, Ya Zehra, Ya Abulfazl, Ya Aba Abdullah yazılı bayrak ve pankartlarla donatılır. Bazı camilerde İmam Hüseyin'in sözlerinin Türkçe yazılı olduğu pankartlar da vardır.

Cami içerisinde mersiye okunmasının ardından caminin orta kısmında oturanlar açılarak desteye yer verirler. Desteler açılan bu alanda sine veya zincir vururlar. Eğer zincir destesi ise caminin ortasına iki sıra halinde naylon veya bezden yapılmış bir örtü serilir. Bunun serilmesinin amacı kan akması durumunda caminin kirlenmemesidir. Şam-ı Gariban gecesini camide deste dahil bütün cemaat oturarak sine vurur.

Aşura günü törenleri 1990'a kadar cami bahçelerinde veya önlerinde yapılmış daha sonra gözlerden uzak olan Aralık (Baş köy) ilçesinde icra edilmiştir. 1990 yılından sonra ise camilerin önünde toplanan cemaatler gruplar halinde Iğdır'daki Asri Mezarlıkta birleşip törenleri burada icra etmeye başlamışlardır. Kaynak kişiler mekân olarak burasının seçilme nedenini geniş bir alana sahip olması olarak açıklamışlardır.

Iğdır'da Muharrem ayı törenleri geçmişten günümüze kadar ülkedeki siyasi durumla paralel olarak bazen rahat bir şekilde icra edilirken bazen de anlamsız yasaklara maruz kalmıştır. Yaşlı kaynak kişilerin anlattığına göre⁸⁵ Muharrem ayı törenleri geçmişte muhtemelen ezanın Türkçe okunduğu zamanlarda yasaklanmış ve yasak sonucunda gözlerden uzak tarlalarda bu törenleri gerçekleştirmişlerdir.

2.3. TÖRENLERE İŞTİRAK ETME

Iğdır'da Muharrem ayı törenlerine isteyen herkes iştirak edebilir. Herhangi bir sınıfsal veya ırksal bir ayırım yapılmamaktadır. Sadece haizli⁸⁶ (adet görmekte olan) bayanlar camiye giremedikleri için caminin penceresinden törenleri izlerler. Aşura günü törenlerinde ise böyle bir kısıtlama yoktur. Aileler çocuklarıyla beraber hem iştirak etme hem de izleme niyetiyle bu törenlere katılabilirler.

Törenlere Caferi olmayan Iğdırlıların da katıldığı ve Kasım Otağı ve Alemlere nezir bağladıkları görülür. Bu durum geçmişten günümüze kadar değişmeden devam etmektedir. Caferiler bu törenlere katılan yabancıların kendi kaybettikleri yakınlarına baş sağlığı vermeye gelen biri gibi karşılarlar ve aynı hürmeti gösterirler. Bu durum toplumsal barış ve hoşgörü ortamının halk arasındaki yansımasıdır.

2.4. TÖRENLERDE GİYİM KUŞAM

2.4.1. Destelerin Kıyafetleri

Desteyi oluşturan gençler eğer sine destesiye siyah gömlek giyerler ve bazı desteler başlarına Arapça 'Ya Hüseyin, Ya Ali' yazılı bandajlar takarlar. Deste başlarının boynunda yeşil veya siyah atkılar bulunur.

---

⁸⁶ Muhammed Vehidi, *Tevzih-il Mesail Risalesi(Tam İlmihal)*, (Çev. Mehmet Kıtay), Ensariyan Yayınları, İran - Kum, s. 38.

Eğer zincir destesi ise terzide özel olarak diktirilmiş siyah renkli, sırtı açık, dizlerine kadar dökülen bir elbise giyerler. Muharrem ayı törenleri kış mevsimine denk gelmiş ise bu elbise üzerine kazak ve kaban da giyerler, fakat nuha okunup zincir vurmaya başlanıldığında bunları üzerlerinden çıkarırlar. Bu destelerde de Arapça “Ya Hüseyin”, “Ya Ali” yazılı bandajların takıldığı görülür.

İğdır’da bu bandajlar 1979 İran Devriminden sonra kullanılmaya başlanmıştır. Desteler bu kıyafetleri yalnızca tören zamanları giyer Muharrem ayı içerisinde ve günlük yaşamlarında kullanmazlar.

Desteler içerisinde bir grup vardır ki bunlar beyaz kefen giyerler. Bunlar başlarını kama ile vurarak kan çıkaranlardır. İğdır’da kama vurma eylemi başka yerlerde yapılan uygulamaların aksine kefen giyenlerin kendileri tarafından gerçekleştirilmez. Bir görevli bu işi sırayla yapar. Beyaz kefen giymelerinin sebebi İmam Hüseyin’in yolunda ölmeyi göze aldıklarını duyurmaktır.

2.4.2. Halkın Kıyafetleri

İğdır’da halk törenlere genellikle siyah gömlek veya siyah, sade ve gösterişten uzak giysilerle katılırlar. Parlak renkli ve gösterişli giysi kullanılmaz.

Aşura gününe özel olarak kapalı olmayan kadınlar da çadıra denilen siyah çarşafa benzeyen bir kadın giysisi giyerler. Bunu tercih etmeyen kadınlar başörtüsü takarlar.

Halkın giyimine bakıldığında bir cenaze merasimini andırmaktadır. Caferi inancına mensup olmayanların kıyafetine karışılmaz, isteyen günlük kıyafetiyle de Aşura törenlerine katılabilir. Geçmişten günümüze kıyafetlerin modası değişse de renkler ve zincir destelerinin kıyafetleri değişmemiştir.

2.4.3. Cami İmamlarının (Mollaların) Kıyafetleri

İğdır’da Aşura gününde cami imamları Şia âlimlerinin yüzyıllardır giyindiği elbiseyi giyerler ve destelerinin önünde ilerlerler. Bu kıyafet, başta sarık, eğer cami imamı seyit değilse yani peygamberin soyundan gelmiyorsa beyaz sarık takar, eğer seyit ise siyah sarık takar. Sırtlarında aba denilen ve topuklara kadar uzanan bir pelerin vardır. İçten ya kravatsız bir takım elbise veya Arap gömleği denen düğmeli ve yere kadar uzanan bir kıyafet giyerler. Ayaklarında ise normal günlük ayakkabı vardır.

2.5. İBADETHANELER VE TOPLANMA MERKEZLERİ

Muharrem'in birinden itibaren halk her akşam namazında camilerde toplanır. Cami hocası namazı kıldırdıktan sonra mersiye okur, deste de nuha okuyarak yas tutar. Bu durum Muharrem'in onuncu gününe kadar devam eder. Muharrem'in onuncu günü yani Aşura günü sabah saat sekiz ila dokuz arası camii cemaati camide toplanır. Bu güne özel cami içerisinde günün anlam ve önemi ile ilgili hutbe okunur, Aşura töreni de cami bahçesinde veya cami önünde gerçekleştirilir.

Aşura törenleri geçmiş dönemde önce Iğdır'ın Melekli ve Hakmehmet Köylerinde daha sonraki yıllarda Aralık ilçesinde yapılmış, bu törenleri Iğdır'ın merkez ve köy desteleri bir araya gelerek icra etmişlerdir. Yirmi bir yıldan bu yana Aşura törenleri Iğdır şehir merkezindeki Asri mezarlığında yapılmakta Caferi cemaat burada bir araya gelmektedir.

Son on beş yıldır camilerin bahçeleri siyah bayraklarla donatılmakta, cami içerisinde de imam Hüseyin'in sözlerinin yazılı olduğu pankartlar asılmaktadır. Caferi camilerinde İmam Hüseyin'in temsili fotoğrafına da sıkça rastlanmaktadır.

Günümüzde Iğdır Gün Işığı Derneği'nin çalışmaları sonucu şehir merkezinde Aşura Çadırı adı altında bir mekân oluşturulmuştur. Muharrem ayının onuncu günü hariç diğer günler burada da toplanılıp nuha okunmakta, ehsan verilmekte, kitap satışı gibi eylemler gerçekleştirilmektedir. Burası prefabrik bir çadırdan ibarettir, etrafı siyah bayraklar ve İmam Hüseyin'i anlatan pankartlarla donatılmıştır.

Şiaların genelinde mekân olarak camilerin dışında 'Hüseyniye' denilen yerler 'Aşura Günü' hariç törenler için kullanılır. Böyle bir mekân Iğdır'da geçmişten günümüze kadar kullanılmamıştır.

2.6. TÖRENLERDE SOSYAL STATÜLER VE TEŞRİFAT

Iğdır'da, cami hocaları, şehrin önde gelen yaşlıları ve deste başlarından oluşan adı konulmamış bir tertip komitesi vardır. Bu sistem geçmişte meydana gelmiştir, günümüzde de devam etmektedir. Iğdır il olduktan sonra bir defa imza toplanarak Aşura günü törenleri için valilikten izin alınmış, fakat bu uygulama Caferi cemaatinden gelen tepkiler nedeniyle bir daha tekrarlanmamıştır. Tepkinin sebebi, halkın törenlerin bir izne bağlanamayacak kadar kutsal olduğunu düşünmeleridir.

Geçmişte “başvurma” ritüelinde kamayı veya jileti kullanan kişinin yanında yaşlı bir kişi bulunurdu. Başvurdurmaya gelen kişinin yaşının çok küçük olması, kanamanın durmaması gibi durumlarda müdahale eder, kimse itiraz edemezdi.

Camilerde kadınlar caminin üst kısmında kendilerine ayrılan bölümde namaz kılar, mersiye dinler ve destelerin yas tutmasını izlerler. Aşura gününde ise ait oldukları cemaatin destesinin arkasında veya yanında ilerlerler. Kadınlar destelerin arkasında saf tutmuş vaziyette ilerler ve sadece sine vururlar. Başvurma ve zincir vurma eylemlerine katılmazlar.

Iğdır’da Muharrem ayı törenlerinde ekonomik veya sınıfsal bir ayırım yapılmamaktadır. Geçmişte camilerin önünde yapılan törenleri cami hocası yaşlılar ve deste başı yönetirdi. Günümüzde ise Aşura günü her cami cemaati kendi destenin önünde ileri gelen yaşlıları ve cami hocasıyla yürür. Bunu sebebi oluşacak bir elektriklenmeye olgun kişilerin müdahale etmesini sağlamaktır. Deste hareket halindeyken alemler bayraklar beraber bir kabileyi andırır.

2.7. TÖRENLERDE İKRAMLAR, İKRAMLARIN HAZIRLANIŞI VE SUNULUŞU

Muharrem ayı törenleri içerisinde verilen ikramlara halk diliyle “ehsan” denilir. Iğdır’da törenlerin uygulandığı geçmiş yıllarda gıda maddelerinin saklanma koşullarının modern olmaması sebebiyle ikramlarda çeşitlilik azdı. Zaman içerisinde halkın maddi durumunun güçlenmesi ve gıda maddelerinin saklama koşullarının iyileşmesi, ikramların çeşitlenmesini sağlamıştır. Muharrem ayı içerisinde yapılan tüm ikramlar ücretsizdir.

2.7.1. Evlerde Verilen ikramlar

Bu ikramlar, ev sahibinin genellikle yemek verme adağı olması durumunda yapılır. Çoğunlukla Aşura günü öğleden sonra verilir. İkrâm sahibi bir gün önceden malzemelerini alır ve hazırlar. Bu ikramı yapacak kişiye komşuları da kaşık, tabak, çatal vererek yardım ederler. Yemek genellikle katık aşı,⁸⁷ huruş⁸⁸ ve pilavdan oluşur.

⁸⁷ Otlardan ve nohuttan hazırlanıp soğuk yoğurda karıştırılarak sunulan yöresel çorbaya verilen isim.

⁸⁸ Sebzi, soğan, kırık nohut, zerdeçal ve et ile hazırlanan pilavın üzerinde servis edilen yöresel yemek.

Yemekleri ikram eden de hizmet eder. Bunun sebebi sevabının daha çok olacağına inanmasıdır.

2.7.2. Camilerde Verilen İkramlar

İğdir'da Caferi camilerinde yemek içmek hor karşılanan bir durum değildir. İkrâm sahibi akşam namazından önce dağıtacağı ikramları cami görevlisine teslim eder. Muharrem ayı törenlerinin camide yapılan kısımlarından sonra bu ikramlar verilir. İkramlar camilere gelen destelere yas tutmalarının bitmesi ardından dağıtılır. Bu ikramlar geçmişte tatlı, şerbet şeklindeydi. Günümüzde ise çoğunlukla paket meyve suyudur.

Kadınlar da evlerinde hazırladıkları kek, börek gibi ikramları çocuklarına vererek destelere dağıtırlar. Bu ikramlar genellikle cami bahçesinde olur.

2.7.3. Dışarıda Verilen İkramlar

Bunlar çoğunlukla Aşura günü verilen ikramlardır. Yiyip içecekler tek bir kişiye ait olmayıp genellikle hayırseverler tarafından karşılanır. Geçmiş yıllarda Aralık ilçesinde yapılan merasimlerde Aralık ilçesi halkı tarafından gelen tüm destelere yemek verilirdi. Aşura Törenleri yaz aylarına geldiğinde ikramlar dışarıya hazırlanan masalarda sunulur.

Günümüzde törenlerin yapıldığı Asri mezarlıkta çay, sıcak süt ve meyve suyu ikramları yapılmaktadır. Bu ikramları yapanlar sabah namazından sonra üstü açık kamyonetlerle meydanda yerlerini almaktadırlar.

2011 yılında şehir merkezinde kurulan Aşura Çadırında da Muharrem ayı törenleri boyunca törenlere iştirak edenlere ve ziyarete gelenlere akşam yemeği verilmiştir.

2.8. MEZARLIK ZİYARETİ VE UYGULAMALARI

İğdir'da Muharrem ayında mezarlık ziyaretleri Aşura günü yapılmaktadır. Asri mezarlıkta toplanan halk ya törenler başlamadan önce ya da törenler bittikten sonra akrabalarının mezarlarını ziyaret ederler.

Mezar ziyaretinde Muharrem ayına özel bir dua veya uygulama yoktur. Tüm mezar ziyaretlerinde olduğu gibi Fatıha suresi ve İhlâs suresi okunur. Geçmişte mezar

ziyareti çok sık yapılan bir uygulama değildi. Bu uygulama Asri mezarlığında törenlerin yapılmaya başlamasıyla oluşmuş bir uygulamadır.

2.9. TÖRENLERİN SOSYAL HAYATA ETKİSİ

İnsanların çevrelerine ve kendilerine ilişkin oluşturdukları düşüncelerin bir bölümü inanç, bir bölümü de bilgi biçimindedir. İnanç, bir sanı ya da kanıya dayanarak oluşturulup benimsenen görüşlere denir. Bilme süreci yalnızca nesnel gerçeği yansıtmak demek olmayıp, aynı zamanda nesnel gerçeği sürekli olarak yaratmayı, başka deyişle bilginin işlevsel olarak kullanılmasını da anlatır. Öte yandan bilginin alanı genişledikçe inançların, başka deyişle doğruluğu bilimsel yöntemle saptanmış sanı ya da kanı durumundaki görüşlerin alanı da daralır.⁸⁹

“Muharrem ayı törenlerinin tamamı inanç sistemi ile ilgilidir. Bilimsel alanda gelişim inanç sistemindeki kanı ve sanıların değişmesine az da olsa neden olmuştur”.⁹⁰ Bir toplumda ya da bir toplumsal kümede herhangi bir dönemde yürürlükte olan inançlar ve bilgiler görece de olsa uyumlu bir bütün oluştururlar.

“Toplumsal değişimin hızlı olduğu dönemlerde bu görece uyumunda sarsıldığı görülür”.⁹¹ Muharrem ayı törenlerinde belki cemaat bireyleri arasında bir seyrelme söz konusudur ancak değişim noktası seyrelmede değil, teknolojinin kutlama törenlerinde kullanılmasıyla daha çok alakası olduğu gözlenmektedir.

Toplum ve onu oluşturan bireylerin üzerinde etkili olduğunu bildiğimiz dini inançların toplumsal organizasyonlarla güçlendiği ve insanlar arasında uyumu sağladığı muhakkaktır. Muharrem ayı yas – tören ve ritüellerinin inanç bağlantılı olduğunu biliyoruz. Bunların insan ve toplum üzerinde etkisinin kökeni de *“insanların toplum yaşamı içinde birbirleri ile ilişkileri düzenlemeyi amaçlayan kuralları içermesi”*⁹² tezi ile alakalı olduğu gerçeğine ulaşıyoruz.

İğdir’da Muharrem ayının gelmesi toplumda hemen hissedilir. Muharrem Ayı eğer Nevruz Bayramı’na denk gelir ise Nevruz kutlanmaz. Bazı derlemelerde bunun tersi söylenmekte ise de çalışmamız esnasında Nevruz ile Muharrem Törenleri arasında her hangi bir bağ tespit edilememiştir. Toplum yüzyıllardan beri kendi içerisinde

⁸⁹ Özer Ozankaya, *Toplumbilim*, Cem Kültür Yayınları, İstanbul 1994, s. 450.

⁹⁰ Ozankaya, s. 450.

⁹¹ Ozankaya, s. 450.

⁹² Ozankaya, s. 451.

oluşturduğu seremoniyi uygulamaya geçirir. Bu etkiler yasaklar ve hoş görülen davranışlar şeklinde kendini gösterir.

2.10. MUHARREM AYI YASAKLARI

Yas süresi beraberinde bir takım yasak ve uygulama kurallarını da beraberinde getirir. Bunların bellibaşlıları:

1. Banyo Yapma:

Muharrem ayının birinci günü ile onuncu günü arasında banyo yapmak yasaktır. Eskiler bu uygulamaya sabun ezilmez derlerdi. Bu yasak geçmişte kalmıştır artık uygulamada değildir.

2. Makyaj Yapma:

Muharrem ayı boyunca bayanların makyaj yapması hoş karşılanmaz. Toplum kendi yakınlarını kaybetmiş gibi yas tutmayı tasvip eder ve aksi davranışları hor görür.

3. Düğün Yapma:

İğdir da Muharrem ayından on gün önce başlayarak İmam Hüseyin'in şehit edilmesinin kırkıncı günü olan Erbain'e kadar düğün, nişan, sünnet törenleri yapılmaz.

4. Top Oynama:

Muharrem ayı boyunca çocukların top oynamasına izin verilmez. Sebebi Yezit'in sarayında Kerbela şehitlerinin kesik başlarıyla oynamasını hatırlatmasıdır. Son yıllarda bu yasak etkisini kaybetmeye yüz tutmuştur.

5. Sakız çiğneme:

Sakız çiğnemenin eskiden pahalı bir eğlence ve lüks olmasından dolayı hoş karşılanmamıştır. Etkinliği Aşura günü hariç kaybolmuş bir yasaktır.

6. Eve yeni Eşya Alma:

Eve yeni eşyalar almak mutluluk kaynağı olacağından yasaklanmıştır. Evine eşya alacak kişi Muharrem'den önce almalı veya Muharrem ayının bitmesini beklemelidir.

7.Yeni Elbise Alma:

Muharrem ayı boyunca yeni elbiseler almak ve bunları giyinmek toplum tarafından pek hoş karşılanmaz.

8.Ev Temizleme:

Ev içinde ayrıntılı bir temizlik yapılmaz. Çok gerekliyse üstün körü bir temizlik yapılır. Toplumda Muharrem ayı yasaklarının öğreticisi ve uygulayıcı konumunda olanlar bayanlar olduğu için bu yasak halen daha yürürlüktedir.

9.Renkli Elbise Giyinme:

Muharrem ayı içerisinde çok renkli dikkat çekici elbiseler tercih edilmez. Giyenler toplum tarafından hemen ikaz edilir. Bunun sebeplerinden biri de Yezit ve Yezit'in askerlerinin parlak ve renkli elbiseler giyindiğinin düşünülmesidir.

11. Televizyon İzleme:

Eskiden beri cenaze olan evlerde televizyon açılmaz. Muharrem ayı içerisinde de Caferiler televizyonlarını açmazlar. Zaman içerisinde toplumun eğitim seviyesinin yükselmesiyle beraber bu yasak televizyondaki eğlence programlarını seyretmeme olarak değişmiştir.

12.Cinsel İlişki:

Muharrem ayının birinci günü ile onuncu günü arasında cinsel ilişki kesinlikle haram görülmektedir. Diğer kırk gün boyunca da mekruh sayılmaktadır.

13.Kız İstemeye Gitme:

Muharrem ayından on gün önce başlayarak Erbain'e kadar kız istemeye gitmek yasaktır. Bu iş için çaba harcayan, denemede bulunanlar toplum tarafından şiddetle kınanır. Kurulacak ailenin sağlıklı olmayacağı düşünülür.

14.Ticaret işleriyle ilgilenme:

Iğdır'da Muharrem ayı içerisinde yeni işyeri açılışı yapılması toplum tarafından hoş karşılanmaz böyle bir uygulamayı yapan kişinin bereketli olmayacağı düşünülür. Muharrem ayının onuncu günü olan Aşura günü dünya ile ilgili ticaret, pazarlık ve dükkân açmak kesinlikle yasaktır. Iğdır'da yaşayan Caferiler Aşura günü dükkânlarını açmazlar buna büyük alışveriş merkezi sahibi olanlar da dâhildir. Açılması halinde diğer günlerde toplumun tepkisi nedeniyle müşteri kaybına uğrayacaktır.

15.Yüksek Sesle Gülme:

Muharrem ayında yüksek sesle kahkaha atan bir kişi olursa çevredekiler tarafından uyarılır. Bunun sebebi toplumdaki yas havasını zedeledi içindir.

16.Ev Taşıma:

Muharrem ayında yeni eve taşınmaz. Eğer yeni eve taşınırsa evin huzurlu ve bereketli olmayacağına inanılır.

17. Traş Olma:

Muharrem ayında sakal tıraşı olunmaz. Iğdır'da devlet memurları hariç traş olanlara toplum pekiyi gözle bakmaz. Toplum kendine mensup her kişinin İmam Hüseyin'in yasına saygılı olmasını bekler.

2.11. TASVİP OLUNAN DAVRANIŞLAR

1. Siyah Elbise Giyinmek:

Siyah elbise çoğu toplumda matem rengi olarak bilinmektedir. Iğdır'da Muharrem ayında siyah elbise giyinilmesi teşvik edilir. Siyah elbise alamayacak durumda olanlara elbise alınır. Özellikle çocuklar arasında yaygındır.

2. Camiye Gitmek:

Iğdır'da Muharrem'in birinci gününden onuncu gününe kadar camilerde akşam namazlarından sonra hutbe okunur. Bazı camilerde Erbain gününe kadar bu uygulama devam eder. Toplum camilerdeki bu toplantılara iştirak eder ve gelmeyenleri kınar.

3. Evlere Siyah Bayrak Asmak:

Muharrem ayı boyunca Iğdır'daki bazı evlerin çatısında, penceresinde ve kapılarında siyah bayraklar asılıdır. Evine siyah bayrak asmak isteyen herhangi bir deste başının yanına giderek bu bayraklardan temin edebilir.

4. Aşura Merasimine Katılmak:

Iğdır'da Muharrem ayında camiye evi uzak olanları hayır severler ya kendi arabalarıyla ya da kiraladıkları minibüslerle taşırlar. Aşura günü ise törenlere katılmak isteyen her kim olursa yardım edilir.

5. Camilere yardım Yapmak:

Caferilerin din adamları diyanet işleri başkanlığına bağlı olmadığından dolayı geçinmelerini halkın verdiği paralarla sağlarlar. Muharrem ayında cami toplantılarında cami hocasına da para toplanır. Bu yardımı yapanlar toplumda saygınlık kazanırlar.

6. Destelere Katılmak:

Iğdır'da yaşayan Caferiler çocuklarını destelere katılmaları konusunda teşvik ederler. Destede çocuğunu yas tutarken gören aileler gururlanırlar. Çocuklar için de bu olay bir büyüme göstergesi olarak görülür.

2.12. MUHARREM AYI TÖRENLERİNDE MÜZİK ALETLERİ VE BUNLARIN KULLANIMI

Caferilerin yaşadığı bir çok coğrafyada Aşura günü törenlerinde davul, zurna, zil ve def gibi müzik aletleri kullanılmaktadır. Bunları kullanmaktaki amaç destenin şatafatını ve heyecanını arttırmak sine veya zincir vurulması sırasında ahengi sağlamaktır. Geçmişte Iğdır'daki destelerde müzik aleti kullanılmasına rastlanmamıştır.

Iğdır'da 1997 yılında Karakoyunlu İlçesinin destesi zil kullanmış, sonraki tarihlerde bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Kaynak kişilerin aktardığı bilgilere göre bu olayın sebebi zil kullanmayı diğer destelerin tasvip etmemesidir.⁹³

2.13.MEMORATLAR

Memorat tecrübeyi yaşayan kişinin veya ondan dinleyerek aktaran kişinin anlattığı doğaüstü tecrübelerle verilen addır.⁹⁴ Bir başka kaynaktan memarat ile ilgili şu bilgilere verilmektedir; ‘yaşanıldığına inanılan metafizik bir hadisenin kendisi veya bir başkası tarafından anlatılan hikayeye verilen ad... memaratların destan, efsane, halk hikayesi ve masaldan farkı, birilerinin başından bizzat geçmiş olması ve yakın zamana ait olmasıdır.’⁹⁵ çalışmamız esnasında iki adet memarat kayda geçirilmiştir.

Kaynak kişilerden murat Ali Aras'ın anlattığına göre; ‘İki sene önceydi Mir Muhtar Ağanın yanına desteynen getmiştik. Men her zaman ora gidende önce bizim uşaklara vererem sine ohuyallar men hemen kaçıp ağanın elini öperem. Gettim yanına sesim kısılmıştı ama kimseye dememiştim sesimin kısıldığını yanına getmemle üzüme bahtı elini öptüm kahtım elini bele tüpürcehledi sürdü boğazıma, boğazıma sürdü çihdim eşiğe bahtım sesimin kısıklığı gedipti. Ele bir mucizeyle karşılaştım. Üç sene önce Evcî köyünde.’

Diğer kayda geçirilen memarat, kaynak kişi Hüseyin Yeşil tarafından anlatıldığına göre; ‘... Van'dan, Ağrı'dan buraya gelenlerin bir çoğu bu hususta bu yaklaşımdan dolayı mucize gördüklerini çocuğu olmayanın çocuğu olduğu hastası olanın hastasının şifa bulduğuna inanmış, denemiş, tecrübe etmiş oraya nezir etmiş ve

⁹³ Kaynak Kişiler; Eyüp Ulusöz, Murat Ali Aras, Süphan Al.

⁹⁴ Özkul Çobanoğlu, *Türk Halk Kültüründe Memaratlar ve Halk İnanışları*, Akçay Yayınları, Ankara 2003, s. 21.

⁹⁵ Kaya, s. 512.

adak adanmışlar ve çocukları olmuş hastaları iyileşmiş bunun gibi hadiselerden dolayı Van, Ağrı gibi yerlerden Sünni kardeşlerimizde gelir.”

Çalışma sırasında bu törenlerde hastaların iyileştiği, çocuğu olmayanların çocuk sahibi oldukları gibi gerçeklikle açıklanamayacak bir çok olay anlatılmış fakat anlatılan olayların içlerinden zaman ve yer kesin olarak bildirilen memorat terimine uyan sadece yukarıdaki iki derleme kayda değer bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHARREM AYI TÖRENLERİNİN İCRASI

3.1. CAMİ İÇERİSİNDEKİ TÖRENLER

Iğdır'da Caferi camileri törenlerin en önemli merkezleridir. Halk törenlerini bir ibadet olarak algılar ve icra eder. Yas tutma törenleri onların dini inanışlarının bir parçasıdır. Geçmişte bu törenler yöneticiler tarafından yasaklandığında da camilerde sessizce icra edilmiştir.

Muharrem ayının birinci gününden itibaren camilerde akşam namazından sonra hutbe ve mersiye okunur. Camiye gelen erkek ve kadın cemaat kendilerine ayrılan bölümlerde otururlar. Deste bu arada cami içerisindeki cemaatle beraber karışık bir şekilde oturur. Mersiye okunmasından sonra, cemaat desteye yer açmak amacıyla kenara çekilerek caminin orta kısmını boşaltılır. Camilerde deste başlarının nuhaları okurken üstüne çıkacakları kürsü vardır. Bu kürsü destedeki gençler tarafından mihrabın önüne yerleştirilir. Cami imamı bu sırada yerinden kalkmaz ve desteyi seyrederek. Bundan sonraki her şey eğer olağan üstü bir gelişme olmaz ise deste ve deste başının kontrolindedir.

Deste, yüz yüze bakacak şekilde iki sıra halinde kürsünün önünde yerini alır. Deste başı kürsüye çıkar. Deste başı nuha okumaya başlamadan önce desteden salâvat getirmesini ister. Salâvattan sonra deste başı üç defa yüksek sesle "Ya Huseyn!" der. Cami cemaati, çok yaşlılar hariç, destenin arkasındaki yerlerde ayakta durarak desteye eşlik eder. Eğer deste zincir destesi ise cemaat biraz daha geride durur.

Desteler, geçmişte her camide ses sistemi olmadığından, nuhaları çıplak sesleriyle okurlardı. Günümüzde Iğdır'da ses sistemi olmayan Caferi Camisi bulunmamaktadır. Deste başı, bazı camilerde yaka mikrofonu, bazılarında ise normal mikrofona kullanarak ve nuhaların bulunduğu defterini açarak nuha okumaya başlar. Nuhaların genellikle ilk kısımları nakarat bölümü olduğundan deste tarafından tekrar edilir. Daha sonra sadece deste başının sesi eşliğinde zincir veya sine vurulur. Zincir veya sine vurulurken deste içerisinde sesi gür olan biri "Ali!" diye bağırır ve deste bir sonraki hamlede koro halinde "Ali!" diyerek ona karşılık verir.

Okunan nuhanın ortalarında cami görevlisi destenin sesini dışarıdaki hoparlöre verir.

Caminin deste başı birden fazla kişiden oluşabilir. Deste başı kendi okuduğu nuhası bitince yerini diğer deste başına bırakır. Yeni deste başı da cemaate salâvat getirtirerek kendi nuha defterini açıp nuha okumaya başlar. Bir akşamda camide dört veya beş nuha okunur. Her bir nuha on veya on beş dakika sürer.

Bu tören bittikten sonra cami destesi, diğer camilerde yas tutmak için bulunduğu camideki yerini misafir gelen desteye bırakarak oradan ayrılır. Bu ritüelin amacı camilerin bir birilerine başsağlığı dilemek amacıyla ziyaret etmesidir. Misafir gelen deste de giden deste gibi zamanın olup olmamasına göre bir veya iki nuha okur. Bu törenler gece on veya on bire kadar sürer. Daha sonra cemaat camiden ayrılır.

“Aşura akşamı” “Şam-ı Gariban” gecesidir. Bu akşam her deste kendi camisinde bulunur ve cemaatle karışık oturur. Ayakta kimse olmaz. Deste tarafından hazırlanan büyük bir tepsinin içerisine toprak serilir, içine mumlar yerleştirilir ve yakılır. Bu tepsi destedeki görevliler tarafından eller üstünde mihrabın önüne kadar getirilir. Cami görevlisi caminin ışıklarından büyük bir kısmını kapatarak karanlığa yakın bir ortam oluşturur.

Bunlar olurken deste başı mihrabın önünde oturarak ağır bir makamda İmam Hüseyin’in küçük kızı Hz. Rukayye’ye yazılmış olan nuhalardan birini okur. Camideki cemaat sine vurarak ağlar. Muharrem ayı törenleri içerisinde bu insanları en çok etkileyen kısımdır. Gece yarısı olmadan bu tören sona erer ve cemaat dağılır.

İğdır’da cami içerisindeki törenler geçmişten günümüze çok fazla değişime uğramamıştır.

3.2. CAMİ DIŞINDAKİ TÖRENLER

İğdır’da cami dışındaki törenler, “Tasua akşamı” ve “Aşura günü” yapılan törenlerdir. Bu törenler toplu halde gerçekleştirildiğinden cami içerisindeki törenlerden daha fazla bir katılım oranına sahiptir.

Son beş yıldır “İğdır Gün Işığı Derneği”nin şehir merkezine kurmuş olduğu Aşura çadırında da, camiler dışında “Şam-ı Gariban” törenleri düzenlenmektedir.

3.3. TASUA AKŞAMI TÖRENLERİ

Geçmişte Tasua akşamında deste, ait olduğu caminin bahçesine çıkar, deste başının yönetiminde yas tutardı. Cami imamı ve cemaat de desteye eşlik ederdi. Yasaklı

dönemlerde bu tören düzenlenmemiştir. Son yıllarda bu törenler Iğdır şehir merkezindeki belediye meydanında desteler tarafından toplu olarak gerçekleştirilir.

Günümüzde, destelerin öncülüğünde, belediye meydanına metalden yapılan büyük bir kürsüye ses sistemi yerleştirilmektedir. Camilerden çıkan desteler ve halk burada öbek öbek toplanırlar. Deste başları ve cami hocalarının kendi aralarından seçtikleri bir imam bu kürsüye çıkar. Tören başlayacağı zaman desteler toplanır ve tek bir deste oluşturur.

İmam, Tasua gününün önemini belirten bir konuşma yaparak töreni başlatır. İmamın konuşmasının ardından deste başları sırayla kürsüye çıkararak nuha okurlar. Deste başının okuduğu nuha ile toplanan kalabalık halk ve desteler sine vururlar.

Tasua akşamı töreni, gece yarısı olmadan cami hocasının duası ile sona erer ve kalabalık dağılır.

3.4. AŞURA GÜNÜ TÖRENLERİ

Aşura günü törenlere katılımın en yüksek olduğu zamandır. Muharrem ayı törenlerinin içerisindeki ritüellerin büyük bir kısmı bugünde gerçekleştirilir.

3.5. AŞURA GÜNÜ HALKIN VE DESTELERİN HAREKET DÜZENİ VE İZLEDİĞİ GÜZERGAH

Kaynak kişilerin⁹⁶ verdiği bilgilere göre 1958 yılına kadar Iğdır'ın Melekli köyünde tören için ayrılmış alana, desteler yürüyerek giderlerdi. Destenin önünde destenin ait olduğu caminin imamı, cemaatte önde gelen yaşlılar ve destenin kendine ait alemini taşıyan deste görevlileri yürürdü. Deste iki sıra halinde deste başının okuduğu nuhalara iştirak eder ve ara ara buldukları yerde durarak zincir vururlardı. Zincir vurmanın ardından sine vurarak yürürlerdi. Bu zincir vurmalar ve sine dövmele her zaman belirli bir ritim ve makama uygun ahenkle gerçekleştirilir.

1958 yılından 1980 yılına kadar destelerin ve halkın güzergâhı Iğdır'ın Hakmehmet köyü olmuştur. Desteler buraya uzak olduğundan dolayı araçlarla gitmişlerdir. Köyün girişinde araçlardan inerek destenin zikredilen yürüyüş düzeni ile törenler için ayrılmış alana yürürler.

---

⁹⁶ Kaynak Kişiler; Yavuz Beder, Hüseyin Yalçın, Süphan Al, Eyüp Ulusöz, Hüseyin Yeşil.

1980 yılından 1990 yılına kadar desteler ve halk o zaman köy statüsünde olan Aralık İlçesine minibüs, otobüs ve şahsi araçları ile gitmişlerdir. Köyün girişinde araçlardan inerek destenin yürüyüş düzeni ile törenlerin yapılacağı alana ulaşmışlardır.

1990 yılından bu yana desteler Iğdır şehir merkezinde bulunan Asri Mezarlığa yürüyerek gitmektedirler. Aşura günü sabahı camide toplanan halk ve caminin destesi, cami hocasının hutbesi ve mersiye okumasının ardından Asri Mezarlığa doğru yola çıkarlar. Saat on ile on bir arası desteler şehir merkezinde bulunan belediye meydanında karşılaşılır. Desteler sıralar halinde Asri Mezarlığa doğru yürüyüşlerine devam ederler.

Destelerin yürüyüş düzeni diğer destelerle karşılaştığında da değişmez. Öğlen ezanına kadar tüm desteler Asri Mezarlıkta toplanmış olur.

Destelerin yürüyüş düzeni geçmişten günümüze kadar değişmemiştir.

3.6. AŞURA MEYDANINDAKİ TÖRENLER

Iğdır'da Aşura törenlerinin gerçekleştirildiği meydana tüm destelerin gelmesiyle tören başlar. Geçmişte cami hocaları kalabalığın önünde toplanır kendi aralarından seçtikleri bir kişi halka Aşura günün önemi ve İmam Hüseyin'i anlatan bir konuşma yapardı.

Günümüzde Asri Mezarlıktaki alanda metalden dev bir platform inşa edilmiştir. Cami hocaları bu platform üzerinde toplanırlar. Önceden konuşma yapmak için seçilmiş cami hocası kürsüye çıkarak halka hitap eder, sonra sesi güzel hoca Kuran okur, daha sonra mersiye okunmasına geçilir. Mersiye okunurken meydanda toplanan kalabalıktan ağlama sesleri yükselir.

Törenin devamında kürsüye birkaç tane deste başı çıkarak sıra ile sine nuhası okurlar. Halk ve desteler beraber sine vurup yas tutarlar. Son olarak bir hoca dua ederek kürsüdeki programı bitirir.

Meydanın kenarına dizilmiş kamyonetlerden tören boyunca halka bedava sıcak süt, çay, meyve suyu ve şerbetler dağıtılır.

Desteler meydanda öbekler oluşturup yas tutarlar. Zincir destelerinin etrafında kenti ziyarete gelmiş yabancılar tarafından kalabalık bir izleyici oluşur. Meydanda destelere ait "Kasım Otağı", "Ali Asğar Beşiği" ve Alemlere halk nezirler bağlar ve dua eder.

Desteler içinde bulunan ve beyaz kefen giyen kişiler Aşura meydanında kurulan çadıra girerek başlarını vururlar. Başlarına kama vurulduktan sonra kesilen yerden daha çok kan akması için elleriyle buraya darbeler indirirler, bu kan beyaz kefenlerine akar. Bu uygulama Caferi olmayanlar tarafından yanlış anlaşıldığı için artık kapalı bir alanda uygulanmaktadır.

Başvurma çadırının yanında Kızılay'ın kan bağış çadırı bulunur. Bu çadırın önünde kan bağışında bulunmak isteyenlerin oluşturduğu sıra vardır.

Meydandaki törenler öğlen ezanıyla birlikte son bulur, desteler meydanı terk etmeye başlar. Halk da destelerin ardından meydandan ayrılır. Desteler ait oldukları caminin önüne geldiklerinde cami önünde dua okuyarak Aşura günü törenlerini bitirirler.

3.7. NUHALAR (NEVHALAR)

Nuhalar, Iğdır'da Muharrem Ayı Törenlerinin başlıca ritüelini oluşturan yas tutmanın ana malzemesini oluşturur. Muharrem ayının birinci gününden törenlerin son bulduğu Aşura Günü ve Erbain Günü'ne kadar okunarak yas merasimleri icra edilir. Nuhalar bazen mollalar tarafından mersiyelerin ortasında okunsa da genel olarak deste başları tarafından okunur ve nakarat kısımları deste tarafından seslendirilen, çoğu zaman dörtlükler halinde yazılmış şiirlerdir. Bu dörtlüklerden deste başının söylediklerini ve deste başının sözüne karşılık olarak tamamlayıcı mısraları deste tekrar eder. Deste başının okuduğu kısımlarda deste zincir veya sine vurur. Bu nuhaların nakaratları esnasında desteler zincir vurmazlar. Nuhalar kendi aralarında, zincir nuhaları ve sine nuhaları diye ikiye ayrılır.

3.7.1. Zincir Nuhaları

Zincir vurmalarda okunan nuhalardır. Aşağıda zincir vurma esnasında okunan nuhalardan birini vermekteyiz.

Ebelfez Nuhası

Deste başı:

Ey bi kefen

Deste koro halinde:

Huseyn Vay
 Deste başı:
 Susuz ölen
 Deste koro halinde:
 Huseyn Vay
 Deste başı:
 Mazlum ölen
 Deste koro halinde:
 Huseyn Vay
 Deste başı:
 Gerib ölen
 Deste koro halinde:
 Huseyn Vay
 Deste başı:
 Arham elim
 Deste koro halinde:
 Huseyn Vay
 Deste başı:
 Sındı belim
 Deste koro halinde:
 Ebelfez
 Deste başı:
 Yattı elem
 Deste koro halinde:
 Ebelfez
 Deste başı:
 Gollar gelem
 Deste koro halinde:
 Ebelfez
 Deste başı ve Deste koro halinde:
 Ebelfez
 Ebelfez

Şah-ı Kerbela Nuhası

Deste başı:

Yaralandım ey şah-ı Kerbela

Ölürem herayıma gel baba

O gelen yollarına men feda

Ölürem herayıma gel baba

Deste koro halinde:

Eli yerde yatma yaralısın

Guru yerde yatma yaralısın

Deste başı:

Bedenin yaraları gan verir

Bu gan özge hale nişan verir

Oğlun düşmene nece zor verir

Gel gör oğlun ne can verir

Deste koro halinde:

Eli yerde yatma yaralısın

Guru yerde yatma yaralısın

Deste başı:

Yetişip bu aleme su bes

Dağılıp sinem batıptı nefes

Bu nefesde var mene bir gafes

Ölürem herayıma gel baba

Deste koro halinde:

Eli yerde yatma yaralısın

Guru yerde yatma yaralısın

Toprağa goyma cemalın

Deste başı:

Oğlumu şehit edipler bala

Yastayam ezalıyam men

Gardaşım gedip elimnen

Gelbimnen yaralıyam men

Deste koro halinde:

Koyma toprağa cemalin
 Ey şirin dilli Rugeyyem
 Gel gucağıma Yüzün sür
 Toprağa sinen Rugeyyem

İmam Mehdi Nuhası

Deste başı:

Höccet ibnil Hesen senin başın sağolsun
 Huseynin yolunda canımız gurban olsun

Deste koro halinde:

Huseyn şehit oldu Zeynep esir oldu
 Ya begiyyet Allah ya hacerek Allah

Deste başı:

Kerbela gününü baş sağlığına geldik
 Huseynin yolunda ehdu peymanaya geldik

Deste koro halinde:

Huseyn şehit oldu Zeynep esir oldu
 Ya begiyyet Allah ya hacerek Allah

Deste başı:

Ağlayın Huseyn'e çün Mehdi bugün ağlar
 Garalar bağlayın çün Zehra bugün gara bağlar

Deste koro halinde:

Huseyn şehit oldu Zeynep esir oldu
 Ya begiyyet Allah ya hacerek Allah

3.7.2. Sine Nuhaları

Sine nuhaları sine dövülürken söylenirler. Bu da zincir nuhası gibi icra edilir. İcra ortamında nakaratlar kısmında sine dövülebilmektedir. Bu durum destesine göre değişir. Bazı nuhalarda koro icraya katılmaz. Aşağıda örneklerini vermekteyiz.

Huseyn vay Nuhası

Allahu Ekber ezan Huseyni
 Mürteza Heydar Guran Huseyni
 Arşı alada ağlar Huseyne
 Kerbelada gurban Huseyne

Ağam Huseyn İmam Huseyn
 Nuruna selam esselam Huseyn
 Sultan Huseyn destan Huseyn
 Ruhuna selam kahraman Huseyn

Resulu Zehra Kevser Huseyni
 Zeynebi Şeyda ağlar Huseyni
 Sahibi eza Mehdi'yi alem
 Yeryüzü gökler heryer Huseyni

Susuz Huseyn gurur Huseyn
 Şanlı Zeyneb'e ey onur Hüseyin
 Feda Huseyn vela Huseyn
 Şanlı mektebe can feda Huseyn

Aşura eza matem Huseyni
 Ya Abulfazıl elem Huseyni
 Cenneti siyah bürünmüş
 Mazlum Kerbela herem Huseyni

Tavaf Huseyn herem Huseyn
 İslamın ruhu muteşem Huseyn
 Şiar Huseyn vakar Huseyn
 Ey şehitlere iftihar Huseyn

Gulhuvallahu ehed Huseyni
 Aşk-ı Allahu samed Huseyni
 Şehadet mektebinin yemini
 Ey Sarallahu ebed Huseyni

Nida Huseyn veda Huseyn
 Zeyneb'e diyen elveda Huseyn
 Garip Huseyn şehit Huseyn
 Dertlere deva ey ümit Huseyn

Şah-ı vefa Nuhası

Deste başı:
 Kim bu pehlivan alem olup ona heyran
 Zehra eşgine Huseyne veren can
 Deste koro halinde.
 Şahı vefa Ebelfez
 Şahı vefa Ebelfez
 Ebelfez Ebelfez Ebelfez
 Deste başı:
 Soyu Heyderi vefanın zirvesi
 İsmi Ebelfez Huseynin nökeri
 Deste koro halinde:
 Şahı vefa Ebelfez
 Şahı vefa Ebelfez
 Ebelfez Ebelfez Ebelfez
 Deste başı:
 Aşk meydanında safları yaranda
 Babası Haydar sanki Kerbelada
Deste koro halinde:
 Şahı vefa Ebelfez
 Şahı vefa Ebelfez
 Ebelfez

Ebelfez

Ebelfez

Men Bu Gece Nuhası

Men bu gece Husyne yasla ağlaram

Kasım u Ekber u Abbas'la ağlaram

Gelmese gulağıma Zeyneb'in sesi

Oturup Zehray-ı Kübrayla ağlaram

Başıma gam toprağı töküp ağlaram

Gelem olan golları öpüp ağlaram

Gelmezse feryadıma Murteza eli

Gözümün yaşını töküp ağlaram

Susuz dudak ganlı gözlerle ağlaram

Yaralı baş solgun yüzlerle ağlaram

Gelmezse bu naleme anam Fatime

Diyerem derdimi sizlerle ağlaram

Ebelfez Can Nuhası

Ehli beytimin serdarı

Huseynimin elemdarı

Atam eli yadigarı

Ebelfez can ebelfez can

Aç gözlerin gardaş uyan

Meni derdi gemde goyan

Adı sekka özü etşan

Ebelfez can ebelfez can

Yaralısan yatıp elem
 Perçem yerde gollar gelem
 Su ister Sakine balam
 Ebelfez can ebelfez can

3.7.3. Muhteva Özellikleri

Şiir, raks ve musiki törenlerin icrasında etkiyi artıran en önemli unsurlardır. Edebiyat alanında Muharrem Ayı törenleri ve Kerbela hadisesi İslam etkisiyle edebiyatın mevzuları arasına girmiş ve günümüze kadar gelmiştir.⁹⁷ Esasında edebiyat ve din bir biriyle hep ilişki içerisinde olmuştur.⁹⁸ Muharrem Ayı törenlerinde icra edilen şiir, raks ve musikinin veya ritmin özelliklerini bu acı hadisenin insanlar üzerine etkisini artırmak maksadıyla kullanıldığı bir gerçektir.

Hz. Hüseyin ve Kerbela şehitlerinin öldürülmesi, çocukların ve eşlerin esir edilmeleri, şehitlere ve onların naaşlarına yapılan kötü muameleler, esir ve çocuklara yapılan kötü muameleler, susuzluk; vefa duygusu, hile, yasak günde ve yasak zamanda yapılan uygulamalar; masumiyet, mazlumiyet, zulüm, din ulularından ve Peygamberden yardım isteme, Peygamber evladına ve ahvadına reva görülen davranışların insan vicdanında bıraktığı tesir şiir, oyun ve musiki ile birleştirmiştir.

Bunlar Türk edebiyatındaki mersiye, ağıt, sagu türleriyle bağdaştırılabilir. Türk edebiyatında en çok bilinen sagu, Alper Tunga sagusudur.⁹⁹ Alper Tunga sagusu ile Muharrem ayı törenlerinde kullanılan nuha (nevha)lar arasında Hz. Hüseyin'in alp kişiliği ile Alper Tunga'nın alp kişiliği arasında bir bağ kurulabilir.

3.7.4. Şekil Özellikleri

Nuhalar genellikle hece vezniyle oluşturulmuş şiir anlatımlarıdır. Iğdır bölgesinde aruz vezniyle yazılan veya meydana getirilen nuhalara rastlanılmamıştır. Hece vezniyle yazılan nuhalarda hece sayısı karışıktır. Bazı nuhalar, Türk halk şiirinde yaygın olan 7, 8, 11'li hecelerle meydana getirilmiştir.

⁹⁷ Fuad Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989, s. 369.

⁹⁸ Köprülü, s. 72.

⁹⁹ Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 59 – 60.

Gece تنها garanlıhda
 Gördüm açılan yolları
 Dedim babacan hardasan
 Gördüm soğuk bedenleri

7'li
 Peygamber gucağının
 Ziyetiyem süsüyem
 Adım arşa yazılıp
 Hak yolun ölçüsüyem

11'li

Ey dertlere çare olan Ebelfez
 Huseynini derde salan Ebelfez
 Nehr-i elgem kenarında düşen o
 Elllerine elim gurban ebelfez

15'li

Bu gece zulmü sitemden giyecek gare felek
 Bu gece köle gider heyalara gara felek
 Eyledi bahtı gara Zeyneb'i bi çare felek
 Ümmetinden ötürü sinesi giryan olacak

7, 8, 11 ve 14'lü hece vezniyle yazılan nuhalarda hece sayısı kesin değildir.
 Bazı mısralarda bu sayılar eksik veya fazla olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örnek:

Gan dolar yağar veli sen kimin dolmaz = 12
 Çemende gül solar veli sen kimi solmaz = 13
 Cihanda çoh yetime var sen kimi olmaz = 13
 Ağlama Rugeyye ağlama Rugeyye = 12

Bu karışıklık normal karşılanmalıdır. Zira amaç düzgün bir şiir meydana getirmekten ziyade hissedilen acıyı ifade etmek ve onu canlı tutmaktır. Ortaya bir edebi ürün koymak esas alınmamış, icra ortamında tesiri kuvvetlendirici unsurlar kullanılmıştır.

Nuhaların bazılarında Yunus Emre şiirlerinde gördüğümüz iç kafiyeye rastlamaktayız. Örnek:

Ehli beytimin serdarı / Huseynimin elemdarı
Atam eli yadigarı / Ebelfez can ebelfez can

Bu durumda şiirlik anlatımlar beyitler halinde de kullanılmaktadır. Ancak dörtlükler ağırlıktadır. Nuhaları dörtlükler halinde meydana getirilmiş ürünler olarak görebiliriz. Bu dörtlüklerin kafiye şeması koşma veya maniye benzer

Bu gece zulmü sitemden giyecek gare felek = a

Bu gece köle gider heyalara gara felek = a

Eyledi bahtı gara Zeyneb'i bi çare felek = a

Ümmetinden ötürü sinesi giryan olacak = b

Peygamber gucağının = a

Ziynetiyem süsüyem = a

Adım arşa yazılıp = b

Hak yolun ölçüsüyem = a

şeklindedir.

Daha önce de dediğimiz gibi bu nuhalar şiir olmaktan ziyade hüznü, kederi ve acıyı artırıcı unsurlar olarak ve bir töreni ahenkli bir biçimde yürütmek maksadıyla meydana getirilmiş ve kullanılmış ahenkli söz birlikleri olarak almamız gereklidir. Bu yönüyle nuhalar tam bir tören şiirleridir denilebilir.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Erdoğan Altınkaynak, *Sarıkamış Harekatı ve Etrafında Oluşan Ağıtlar*, Bütün Yönleriyle Sarıkamış Sempozyumu 04 – 06 – 2004, İstanbul 2006, s 265.

SONUÇ

Bu tez Iğdır ilinde yapılan Muharrem ayı törenlerinin incelenmesiyle ilgili bir alan araştırmasıdır. Çalışma Muharrem törenlerinde yapılan uygulamaların kayıt altına alınması ve Türk halk bilimi açısından değerlendirilmesi için hazırlanmıştır. Iğdır'da Türk halk bilimi açısından Muharrem ayı törenleri ilk defa tez konusu olarak incelenmiştir.

Konuyla ilgili olarak 2009-2010 yıllarında yapılan Muharrem Ayı Törenleri sahada bizzat gözlemlenmiş video, ses ve fotoğraf kayıtları alınmış, törenlere katılanlarla mülakat yapılmıştır.

Çalışmanın sonunda elde edilen bulgular şunlardır:

1. Iğdır'da Muharrem Ayı Törenlerinin kaynağı İslam tarihindeki Kербela Hadisesi'ne dayanmaktadır.

2. Iğdır'da Muharrem Ayı Âşura Törenlerinin 1950'li yıllardan önce yasaklandığı fakat bu yasağın 1950'den sonra yavaş yavaş ortadan kalktığı görülmektedir. Bu tarihten sonra önce Melekli köyü daha sonra Hakmehmet köyü sonra Aralık ilçesi, 1990 yılından itibaren ise Iğdır Asri Mezarlığında yapılmaktadır. Yasaklı dönemlerde de halkın bu törenlerin icrasını gizli olarak ta yapsa vazgeçmediği ortaya çıkmıştır.

3. Iğdır'da Muharrem Ayı Törenleriyle ilgili uygulamalar dikkate alındığında iki farklı görünüm ortaya çıkmıştır.

a) Törenlerin büyük oranda tüm Şii dünyasında paralellikler gösterdiği,

b) Iğdır ili ve çevresinde Türk Şii'lerde baş vurma, adak adama ve bazı gelenek ve göreneklerde (top oynama yasağı, Kasım Otağının altından üç defa geçme) bunların da muharrem ayı törenlerine eski Türk kültüründen geçtiğini söylemek mümkündür.

4. Iğdır ilinde Muharrem ayı törenlerinde teknolojik gelişmelerin etkili olduğu görülmüştür. Mesela deste başlarının internet paylaşım sitelerinde gördükleri Fars meddahlarına (nuha okuyucu) öykünmeleri.

5. Yas tutma ritüelleri coğrafyalar değişse de dini inanışları farklı toplumların ortak bir olgu oluşturmasında etkilidir. Bu etki her toplumun kendi bünyesinde barındırdığı zenginlikler doğrultusunda çeşitlenmektedir.

6. İnsanların toplu halde hareket etmeleri, değer yargılarını oluşturmalarında dini kaynaklı ritüellerin büyük önemi olduğu ortaya çıkmıştır.

7. Dini kaynaklı ritüeller toplumsal barış, dayanışma ve paylaşma olgusu üzerinde etkilidir.

8. Zaman içerisinde teknolojinin gelişmesi, insanların yaşam kalitesinin yükselmesi gerçekleştirilen ritüellerin, toplumsal yasakların çeşitliliğini azaltmıştır.

9. Çalışmamızda Iğdır halkıyla yapılan mülakatlardan anlaşıldığı kadarıyla kısa vadede bu törenlerin icrasının kaybolmayacağıdır.

10. Iğdır'da yaşayan Şii halk farklı kaynaklarda atfedildiği şekilde muharrem orucu tutmamaktadırlar.

11. Çalışma esnasında Iğdır'da iki adet memorat tespit edilerek kayıt altına alınmıştır.

12. Iğdır'da halkın yaşam tarzı, kıyafetleri ve sosyal statüleri Muharrem Ayı törenleri süresince değişim göstermektedir.

SÖZLÜK

- Ahu: ceylan
Apar - : götür-
Aşına: yuva
Emme: hala
Erşi Sema: gök yüzü
Etşan: susuz
Eyn (im) : vücut (dum)
Gabah: ön
Gan: kan
Gare: kara
Gehreman: kahraman
Gemçi: kamçı, kırbaç
Giryan: ağlayan
Harda: nerede
Heyme: çadır
Köynek: gömlek
Küçe: sokak
Maral: ceylan
Meşk: deriden su kabı
Movla: mevla, sevgili
Nalan: ağlayan
Nida: sesleniş
Nöker: kâhya, hizmetçi
Od: ateş
Oh: ok
Sakiyi Kevser: kevser suyunu sunan(dağıtan)
Saye: gölge
Ser: baş
Sine: göğüs
Sultan-ı Eşg: aşkın sultanı
Teref: taraf, yön

Ulduz: yıldız

Uşak: çocuk

Veli: ama

KAYNAKLAR

Yazılı Kaynaklar

- Acıpayamlı, Orhan, *Halkbilim Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1978.
- Albayrak, Ali, *Caferilerde Dini ve Sosyal Hayat*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- Altaylı, Seyfettin, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II*, Milli Eğitim Yayın Evi, İstanbul 1994.
- Altinkaynak, Erdoğan, “Sarıkamış Harekatı ve Etrafında Oluşan Ağıtlar”, *Bütün Yönleriyle Sarıkamış Sempozyumu (04.06.2004)*, İstanbul 2006.
- Altinkaynak, Erdoğan, *Türklerde Ölüm – Yas ve Ağıt Söyleme Geleneği, Yeni Türkiye (Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı III)*, Ankara 2002. s. 108
- And, Metin, “İslam Folklorunda Muharrem ve Taziye”, *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1976*, Ankara 1977, s.1-39.
- And, Metin, *Oyun ve Büğü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.
- And, Metin, *Ritüelden Drama Kerbela-Muharrem-Ta’ziye*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Artun, Erman, *Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı*, Kitabevi, İstanbul 2006.
- Aslan, Mehmet-Mehtap Erdoğan, *Kerbela Mersiyeleri*, Grafiker Yayınları, Ankara 2009.
- Baylak, Ayşen, *Visiblity Through Rituel: Caferi- Shite Comminity in Turkey*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- Balamir, Figen, *Karakayoyunlu’da Sosyal ve Dini Hayat*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.
- Bendiderya, Cafer, *Irak Ziyaretleri*, Kevser Yayın Evi, İstanbul 2010.
- Çağatay, Neşet, Çubukçu, Ağâh, *İslam Mezhepleri Tarihi*, (3.Basım), Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara 1985.
- Çakır, Nuh, *Şii ve Sünni Topluluklarda Muharrem Ayı Etkinlikleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2008.
- Çelebioğlu, Amil, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Milli Eğiti Basım Evi, İstanbul 1998.

- Çevik, Mehmet, Niyazi Bilgin, Kasım Çarman, *T.C'nin 75. Yılında Iğdır*, İmak Basım Evi, İstanbul 1998.
- Çobanoğlu, Özkul, *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- Demirci, Filiz, *Caferilerin Dini Örf ve Adetleri (Iğdır Örneği)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, Ankara, 2001.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- Dizdaroğlu, Hikmet, *Halk Şiirinde Türler*, TDK Yayınları, Ankara 1969.
- Duymaz, Ali, *Bir Destan Kahramanı Salur Kazan*, Ötüken yayınları, İstanbul 1997.
- Elçin, Şükrü, *Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu)*, TKAE Yayınları, Ankara 1964.
- Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 1996.
- Ergün, Pervin, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.
- Fırlı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, Selçuk Yayınları, Ankara 1999.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Sosyal Açısından İslam Tarihi*, İnkılâp ve Aka Basım Evi, İstanbul 1975.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, Dergah Yayınları, İstanbul 1987.
- Günay, Ünver, Harun Güngör, *Türk Din Tarihi*, Laçın Yayınları, İstanbul 1998.
- Güzel, Abdurrahman, *Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- Güzel, Abdurrahman, Torun, Ali, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- Hamanei, Muhammed Hüseyin, *Fıkhi Sorulara Cevap*, Tuba Yayınları, İstanbul 1996.
- Hançerlioğlu, Orhan, *İnanç Sözlüğü (Dinler-Mezhepler-Tarikatler- Efsaneler)*, Remzi Kitabevi, Ankara 1975.
- İsen, Mustafa, *Acıyı Bal Eylemek-Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.
- Kanar, Mehmet, *Arapça Türkçe Sözlük*, I. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 2009.
- Karabekir, Kazım, *İstiklal Harbimiz*, (2.Basım), Türkiye Yayın Evi, İstanbul, 1969.

- Karagöz, Mürüvvet, *Safavi Devletinin Kuruluş Dönemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Urfa 2010.
- Kâşif, Gıta, *Caferi Mezhebi Esasları*, (Çeviren. Abdülbaki Gölpınarlı), Ensariyan Yayınları, İran- Kum 1992.
- Kaya, Doğan, *Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- Köprülü, M. Fuad, *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.
- Ebu Minhef, *Kerbela Vakıası*, (Çeviren. Nuri Dönmez), Kevser Yayınları, İstanbul 2010.
- Muhaddisi, Cevad, *A'dan Z'ye Kerbela Ansiklopedisi*, (Çeviren Komisyon), Asr Yayınları, İstanbul 2010.
- Mutahari, Murtaza, *Kerbela ve İmam Hüseyin*, (Çeviren. Hasan Kanaatlı), Kalem yayınevi, İstanbul 1995.
- Muzaffer, Muhammed Rıza, *Şia İnançları*, (Çeviren. Abdülbaki Gölpınarlı), Ahl-ul Beyt Mescitler ve Kültür Federasyonu Yayınları, Almanya-Duisburg 1994.
- Noyan, Bedri, *Bektaşilik Alevilik Nedir?*, Doğu Matbaacılık, Ankara 1987.
- Nutku, Özdemir, *Dram Sanatı*, Kabalcı Yayınları, Ankara 1998.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sofilik, Kalenderiler*, TTK Basımevi, Ankara 1992.
- Oğuz, Öcal –Selcan Gürçayır, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar II*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2005.
- Oğuz, Öcal – Metin Ekici – Mehmet Aça – Dilaver Düzgün – Bahar Akpınar – Mustafa Arslan – Mustafa Sever –Aktan Müge Yılmaz – Gülin Öğüt Eker – Tuba Özkan, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (V. Baskı), Grafiker Yayıncılık, Ankara 2007.
- Oğuz, Öcal – Metin Ekici – Nebi Özdemir – Gülin Öğüt Eker - Selcan Gülçayır, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I*, Ankara 2006.
- Onay, Ahmet Talat, *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*, Hazırlayan. Cemal Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara 1996.
- Onk, Nizamettin, *Kafkaslardan Anadolu'ya İğdir Tarihi*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.

- Ozankaya, Özer, *Toplumbilim*, Cem Kültür Yayınları, İstanbul 1994.
- Ögel, Bahattin, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar, I.)*, TTK Yayınları, Ankara 1989.
- Ögel, Bahattin, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar, II.)*, TTK Yayınları, Ankara 1995.
- Örnek, Sedat Veyis, *Anadolu Folklorunda Yas, I. Uluslar arası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Ankara 1974.
- Özhan, Mevlüt “*Anadolu’da Mevsimlik Törenler ve Bu Törenlerdeki İnanç Ögeleri*” *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi 23-28 Ekim 2000 Bildiri Kitabı*, Ervak Yayınları, Ankara 2000.
- Öztürk, İbrahim, *Caferiliğin (İmamiyye’nin) Anadolu’ya Girişi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2006.
- Öztürk, Orhan, *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2009.
- Pişvai, Methi, *İmamların Hayatı*, (Çev. Davut Duman) Buyruk Medya Yayınları, İstanbul 1997.
- Roux, Jean Paul, *Altay Türklerinde Ölüm*, (Çev. Aykut Kazancıgil), Kabalcı Yayın Evi, İstanbul 1999.
- Sistani, Ali Hüseyin, *Tam İlmihal*, (Çev. Komisyon), Alulbeyt Yayınları, İstanbul 2005.
- Şahin, Hanefi, *İlhanlılar Dönemi Şiilik*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2008.
- Tan, Nail, *Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler*, (V. Baskı), Abo Yayınları, İstanbul 2000.
- Tanyu, Hikmet, *Türkiye’de Adak ve Adak Yerleri*, Elips Yayınları, Ankara 2007.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara 2005.
- Ülkütaşır, Şakir, *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1976*, Ankara 1977.
- Vehidi, Muhammed, *Tevzihil- Mesail Risalesi (Tam İlmihal)*, (Çev. Mehmet KITAY), Ensariyan Yayınları, İran - Kum 1990.

Sözlü Kaynaklar

Kaynak Kişi 1:

Adı: Hüseyin

Soyadı: Yeşil

Doğum Tarihi ve Yeri: Iğdır 1955

Eğitim Durumu: Lise ve Necef Medreseleri

Kaynak Kişi 2:

Adı: Gülter

Soyadı: Beder

Doğum Tarihi ve Yeri: Kars 1956

Eğitim Durumu: Kars Öğretmen Okulu

Kaynak Kişi 3:

Adı: Murat Ali

Soyadı: Aras

Doğum Tarihi ve Yeri: Iğdır 1983

Eğitim Durumu: üniversite

Kaynak Kişi 4:

Adı: Eyüp

Soyadı: Ulusöz

Doğum Tarihi ve Yeri: 1981 Iğdır

Eğitim Durumu: Kum Medresesi

Kaynak Kişi 5:

Adı: Servet

Soyadı: İlbeyi

Doğum Tarihi ve Yeri: 1981 Iğdır

Eğitim Durumu: Yüksek Okul

Kaynak Kişi 6:

Adı: Yavuz

Soyadı: Beder

Doğum Tarihi ve Yeri: 1945 Iğdir

Eğitim Durumu: Kars Öğretmen Okulu

Kaynak Kişi 7:

Adı: Fatma

Soyadı: Zülaloğlu

Doğum Tarihi ve Yeri: 1918 Erivan

Eğitim Durumu: Yok

Kaynak Kişi 8:

Adı: Gürkan

Soyadı: Zülaloğlu

Doğum Tarihi ve Yeri: 1977 Iğdir

Eğitim Durumu: Üniversite

Kaynak Kişi 9:

Adı: Nadide

Soyadı: Çataloğlu

Doğum Tarihi ve Yeri: 1945 Iğdir

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 10:

Adı: Süphan

Soyadı: Al

Doğum Tarihi ve Yeri: 1976 Iğdir

Eğitim Durumu: Lise

EKLER

EK 1. Metinler

I. NUHA ÖRNEKLERİ

Ağlama Rugeyye

Rugeyye nazlı suretin goyma divare
 Ağlama Rugeyye ağlama Rugeyye
 Rugeyye can etme meni ahı avare
 Ağlama Rugeyye ağlama Rugeyye

Gan dolar yağar veli sen kimin dolmaz
 Çemende gül solar veli sen kimi solmaz
 Cihanda çoh yetime var sen kimi olmaz
 Ağlama Rugeyye ağlama Rugeyye

Harabeden kenara çoh getme mehrebe
 Vuruldu şam ulduzları derdine yare
 Çetindi ayrılıh bala mende yoh çare
 Ağlama Rugeyye ağlama Rugeyye

Gorhulu şam küçesinden tağetü yara
 Gelbi yananda seslenir vay ana Zehra
 Yetmir sesimiz kimseye can verir تنها
 Ağlama Rugeyye ağlama Rugeyye

Şahı Vefa Ebelfez

Kim bu pehlivan alem olup ona heyran
 Zehra eşgine Huseyne veren can

Şahı vefa Ebelfez

Şahı vefa Ebelfez

Ebelfez Ebelfez Ebelfez

Soyu Heyderi vefanın zirvesi

İsmi Ebelfez Huseynin nökeri

Şahı vefa Ebelfez

Şahı vefa Ebelfez

Ebelfez Ebelfez Ebelfez

Aşk meydanında safları yaranda

Babası Haydar sanki Kerbelada

Şahı vefa Ebelfez

Şahı vefa Ebelfez

Ebelfez

Ebelfez

Ebelfez

Gedin Kerbelayı Görün

Gedin kerbelayı görün ey Huseyn canem

Bu ne musibetli eza ey Huseyn canem

Heymelerin talan olup ey Huseyn canem

Bacın Zeynep zülfün yolup ey Huseyn canem

Elemin gülü solup ey Huseyn canem

Abasının golu gelem ey Huseyn canem

Gedin kerbelayı görün ey Huseyn canem

Bu ne musibetli eza ey Huseyn canem

Yahdı yüreğimi bugün ey Huseyn canem
 Rugeyyemin baba sesi ey Huseyn canem
 Gece vakti karanlıkta ey Huseyn canem
 Baba Huseyn ağlar hani ey Huseyn canem

Gedin kerbelayı görün ey Huseyn canem
 Bu ne musibetli eza ey Huseyn canem

Gece تنها garanlıhda
 Gördüm açılan yolları
 Dedim babacan hardasan
 Gördüm soğuk bedenleri

Gedin kerbelayı görün ey Huseyn canem
 Bu ne musibetli eza ey Huseyn canem

Al bir baba gucağına
 Hesret galmışam goynuna
 Çölde galmışam bir tek men
 Apar menide yanında baba

Gedin kerbelayı görün ey Huseyn canem
 Bu ne musibetli eza ey Huseyn canem

Bu Gece

Bu ne matemdi cana gare geyip ehli heray
 Zeynebin ziyaretin gare edip Mehemed'i gan
 Kestiler Ah-ı firatın Yolunu gamı sitem
 Ekberin çiğer pareleri gan olacak

Bu gece zulmü sitemden giyecek gare felek
 Bu gece köle gider heyalara gara felek
 Eyledi bahtı gara Zeyneb'i bi çare felek
 Ümmetinden ötürü sinesi giryan olacak

Bu gece nale çekip Kerubela teşneleri
 Bu gece şahı Huseyn ölmeye bağlar kemeri
 Bu gece âli resule yetir etşan haberi
 Ki sabah erşî sema zulm ile viran olacak

Dadey Felek

Zulm ile güllerin soldu
 Ağamız payimdar oldu
 Bağımda güllerim soldu
 Dadey felek dadey felek

Gemçi vurular başıma
 Ağlayanda göz yaşıma
 Menim bu küçük canıma
 Dadey felek dadey felek

Sabah golun bağlanacak
 Heymelerin odlanacak
 Rugeyye babasız galacak
 Dadey felek dadey felek

Abbas ölüp ağlaram
 Başa gare bağlaram
 Ölende yas sağlaram
 Dadey felek dadey felek

Eli Esġer

Kerbubelada en acı heber
 Baba elinde ohlanan esġer
 Sagiyyi Kevser, susuz dilaver
 Şehitlerin gl goncası esġer

Emmesi gurban susuz eli can
 Dünyayı viran sensin eli can
 Yanır heymeler susuz sineler
 Haline aġlar bu divaneler

Beşikte susuz el ayah çalan
 Dili dodaġı guruyan
 Gözleri aġlar gözümde galan
 Emmeni etme eyleme nalan

Guzu gurbanın kerbubelası
 Susuzların o su, su nidası
 Ohur bülbüller matemi yası
 Hazan gnller gam aşinası

Elgeme nehri gzyaşı tker
 İçmedi bir su sagiyyi Kevser
 Eşgin ahusu Rugeyye, Esġer
 Haline aġlar bu divaneler

Gyleri yardı ahu vaveyla
 Çlleri sardı hznl layla
 İndi melekler nur Fatımayla
 Başladı layla Zeynep anayla

Ey mehribanım eşgi cananım
 Baba elinde ay çırpınanım
 Lay lay Eli can Lay lay Eli can
 Lay lay Eli can Lay lay Eli can

Sulatnı Eşg

Men Huseyn ibni eli
 Men alemin nuruyam
 Hakkın konuşan dili
 Bu dinin gururuyam

Sulatnı eşg ya mezlum
 Sultanı eşg ya mezlum

Halilullah soyunun
 Menem büyük gurbanı
 Kuranda Kevser menem
 Menem Alinin kanı

Sulatnı eşg ya mezlum
 Sultanı eşg ya mezlum

Menem Fatima Betül'ün
 Dünyaya hediyesi
 Benim asla dinmeyen
 Hakkın gürleyen sesi

Sulatnı eşg ya mezlum
 Sultanı eşg ya mezlum

Peygamber gucağının

Ziynetiyem süsüyem
Adım arşa yazılıp
Hak yolun ölçüsüyem

Sulatnı eşg ya mezlum
Sultanı eşg ya mezlum

Kerbela mazlumlara
Sönmeyen meşaledir
Banim sevgim imanım
Kuruyan tek kaledir

Sulatnı eşg ya mezlum
Sultanı eşg ya mezlum

Tanıyın men Huseynem
Kabe benim cennet men
Men şefaata müstaki
Vaki sünnet izzet men

Sulatnı eşg ya mezlum
Sultanı eşg ya mezlum

Movla Huseyn Can

Nalan zeynebin susuz şehidi
Matemi eşgin mazlum seyidi
Ya Huseyn movla Şah-ı Kerbela
Bu ne vaveyla bu nasıl bela

Menem Huseynin divanesi
 Menem o şemin pervanesi
 İlahi eşgimin Kabesi
 Movla Huseyn can movla Huseyn

Gareler geyip sine vuraram
 Sineler deyip başa vuraram
 Gözümün yaşı yoluna feda
 Ağlaram sana Şah-ı Kerbela

Dinim imanım ağam Huseyn
 Gönül tufanım movlam Huseyn
 Eşgi irfanım İmam Huseyn
 Movla Huseyn can movla Huseyn

Her yer Kerbela her gün Aşura
 Dinmeyen yara Huseyn-i Zehra
 Gara köyneğim eynimde kefen
 Men divaneyem eşginle Huseyn

Eşgime sultan huseyniyem
 Ağam kapında dilenciyem
 Razu niyazım sedam huseyniyem
 Ruhü niyazım selam huseynim

İmam Eli

İmam Eli movla Eli can
 Ruhlardaki tufan Eli can
 Alemlere hikmet ilim movla Eli can
 Eşhedü Enle Eliyyen Veliyullah

Eynullahtır Yadullahtır movla Eli can
 Kurandaki Hablullahtır Movla Eli can
 Hakkın dili Hakkın Eli movla Eli can
 Eşhedü Enle Eliyyen Veliyullah

Eyvetülvuska Eli movle Eli can
 Ey Sef-i Ukba movla Eli can
 Mahşer günü sahip liva movla Eli can
 Eşhedü Enle Eliyyen Veliyullah

Sensin hedef sensin şeref movla Eli can
 Hakikat besleyen sedef movla Eli can
 Seni tanımadı alem movla Eli can
 Eşhedü Enle Eliyyen Veliyullah

Kuranın nisa Eli movla Eli can
 Sırların beyanı Eli movla Eli can
 Zeharaya eşg ancak odur movla Eli can
 Eşhedü Enle Eliyyen Veliyullah

Amellere mizan Eli movla Eli can
 Hak batıla Furkan Eli movla Eli can
 Müminlere sahifesin movla Eli can
 Eşhedü Enle Eliyyen Veliyullah

Ey sakiyi Kevser Eli movla Eli can
 Ey şefi-i mahşer Eli movla Eli can
 Hem dünyaya hem ukbada movla Eli can
 Eşhedü Enle Eliyyen Veliyullah

Gah Gidelim Heymelere Ebelfez

Ey dertlere çare olan Ebelfez
 Huseynini derde salan Ebelfez
 Nehri elgem kenarında düşen o
 Ellerine elim gurban Eblfez

Heymelerde goptu figan Ebelfez
 Senin gibi yiğit cihana gelmez
 Oh deyende ganla dolan o Heyder
 Gözlerine gözüm gurban Ebelfez

Niye bele gan içinde yatıpsan
 Niye meni bele baştan atıpsan
 Mensiz nece sen hedefe çatıpsan
 Hüseyini yalnız goyan Ebelfez

Gah gidelim ey Mihriban Ebelfez
 Zeynebimin artıh nidası dinmez
 Başım düşer elden ellere gardaş
 Gah gidelim heymelere Ebelfez

Susuzları yade salan Ebelfez
 Su yanında susuz ölen Ebelfez
 Hüseyine eşg-u vefa yolunda
 Fatimeden rütbe alan Ebelfez

Heymelerde susuzların feryadı
 Ne dedimse Rugeyyem hiç susmadı
 Yükseldi göylere Ebelfez adı
 Gah gidelim heymelere Ebelfez

Sen bu çölün maralısan Ebelfez
 Zalim vurup yaralısan Ebelfez
 Sensiz heymelerin çehresi gülmez
 Gah gidelim heymelere Ebelfez

Kerbela Arzum Menim

Gönlümde beynül heremeyn zikrim Huseyn Huseyn
 Başımda pervanelerim diyerem ya Huseyn
 Ey benim gehraman ağam Ebelfez
 Eşginle dirilen gönüller ölmez

Ya Huseyn Kerbela arzum benim
 Ya Huseyn nökerinem men senin

Ey beka mülkünün ezel seyyidi
 Aşura gününün güzel şehidi
 Cenim senin meşkine gurban Ebelfez
 Alem senin eşgine heyran ebelfez

Ya Huseyn Kerbela arzum benim
 Ya Huseyn nökerinem men senin

Değişmem dünyaya mehebbetini
 Aleme nam salan o geyretini
 Aşığam aşığı Şahı Eleste
 Eşgine divane divane mestem

Ya Huseyn Kerbela arzum benim
 Ya Huseyn nökerinem men senin

Sensen benim servetim varım Ebelfez
 Ey iftihar vesilem yarım Ebelfez
 Nehr-i Elgemdeki şehadetine
 O suyu içmeyen asaletine

Ya Huseyn Kerbela arzum benim
 Ya Huseyn nökerinem men senin

Suların vefana o heyretine
 Golların düştüğü eşg cennetine
 And olsun ki ağam sene sözüm var
 Hasret Kerbubelana ağlar gözüm var

Ya Huseyn Kerbela arzum benim
 Ya Huseyn nökerinem men senin

Gözlerim gözüne feda elemdar
 Ey eşgi Fatime Heyder-i Kerrar
 Bir el çek başıma sen Zeynep canı
 Ey ağlar gözümün eşgi irfanı

Ya Huseyn Kerbela arzum benim
 Ya Huseyn nökerinem men senin

Ey gönlümün şifası ağam Ebelfez
 Ruhumun aşinası mevlam Ebelfez
 Her zaman sevgili sultan Ebelfez
 Zeynebin göz yaşı tufan Ebelfez

Ya Huseyn Kerbela arzum benim
Ya Huseyn nökerinem men senin

Bu aşık gönlümün imanısan sen
Vurgunam eşgine derman Ebelfez
Ey seggayı ehli herem ağam Ebelfez
Şahı vefa şahı kerem movla Ebelfez

Ya Huseyn

Kefenin harda senin
Ganına galtan gardaş
Zeynebi mecnun edip
Çöllere salan gardaş

Ya Huseyn gurban olum
Kerbubelana gardaş
Ya Huseyn gurban olum
Eşgu belana gardaş

Bu ne haldı Huseynim
Sinesi elvan gardaş
Fatime gurbanısan
Allah'a gurban gardaş

Ya Huseyn gurban olum
Kerbubelana gardaş
Ya Huseyn gurban olum
Eşgu belana gardaş

Kesilip başın elin
 Elleri sayem gardaş
 Doğranıp gül bedenin
 Men divaneyem gardaş

Ya Huseyn gurban olum
 Kerbubelana gardaş
 Ya Huseyn gurban olum
 Eşgu belana gardaş

Ya Huseyn zeynebinem
 Gah mene de can gardaş
 Bacınam mehreminem
 Boynuma dolan gardaş

Ya Huseyn gurban olum
 Kerbubelana gardaş
 Ya Huseyn gurban olum
 Eşgu belana gardaş

Eşginin esiriyem
 Eşgime sultan gardaş
 Men huseyn şairem
 Şeirime destan gardaş

Ya Huseyn gurban olum
 Kerbubelana gardaş
 Ya Huseyn gurban olum
 Eşgu belana gardaş

Gedirem Şam'e teref
 Kufeyi viran gardaş
 Olmuşam şanu şeref
 Bayrağı iman gardaş

Ya Huseyn gurban olum
 Kerbubelana gardaş
 Ya Huseyn gurban olum
 Eşgu belana gardaş

Yarinem yaverinem
 Rütbede etşan gardaş
 Naleyi Heyderinem
 Kufede tufan gardaş

Ya Huseyn gurban olum
 Kerbubelane gardaş
 Ya Huseyn gurban olum
 Eşgu belane gardaş

Can Eli Can

Ümmetin sahapsız galdı
 Huseyni Kerbela aldı
 Zeynebin gözleri ağlar galdı
 Can Eli can Eli can Eli can

Men şieyem men şieyem
 Sine serem dert ezabem
 Ebelfezine men gurbanem
 Can Eli can Eli can Eli can

Esđer üç gün susuz galdı
Ekber gan ile boyandı
Kerbela yetmiş iki can aldı
Can Eli can Eli can Eli can

Golu gelem Ebelfez can
O gollara Őie gurban
Bu ümmetki geçer sene candan
Can Eli can Eli can Eli can

Huseyninin gözü gan dolup
Ebelfez golsuz can olup
Zeynebin feryadı yaman olup
Can Eli can Eli can Eli can

Rugeyye babasız galar
Zeynebim gemçi gabahlar
Tüm Őie Kerbelaya ağlar
Can Eli can Eli can Eli can

II. MÜLAKATLAR

Adı: Hüseyin

Soyadı: Yeşil

Doğum Tarihi ve Yeri: Iğdır 1955

Eğitim Durumu: Lise ve Necef Medreseleri

Soru: Muharrem ayı törenleri ile ilgili bilgi verir misiniz?

Biliyorsunuz İslamda hicri altmışıncı senede başlar. Hicretin atmışında Muaviye ölür, Muaviye'den sonra atmışbirinci yılda atmışbirinci yılın ilk on gününde Hz. Hüseyin şehadete erer ve muharrem başladığı günden bu yana şisda Hz Hüseyin'in bu olayı anılır taze korununmağa çalışılır tazeliyini koruması için uğraş verilir bunun bütün kareleri yani o bir gün süren o olayın bütün kareleri olduğu gibi muhafaza edilmiştir korunmuştur ve bu olay şianın içinde o şekilde yaşatılmıştır. Ve bu yer yer anlayış farklılığından kaynaklanan değişiklikler arz etmiş mesela Pakistan ve Hindistan yörelerinde olay biraz daha değişik biraz daha baktığınız zaman daha ilginç gelir insana orda yapılanlar. Bu zincirlerle destelerle bu baş vurma dediğimiz hadiseyle oradaki ihsan vermeyle yani tam manasıyla iki ay şianın olduğu o bölgelerde hayat durar ve insanlar kendini oraya adapte eder.ve bizlerde de olmuştur yer yer cumhuriyet sonrası burada bin dokuz yüz aşağı yukarı bin dokuz yüz ellilere gizli saklı yerlerde yani tabir yerindeyse yer altında yapılmıştır yasaklanmıştır öyle toplantılara izin verilmemiştir.yer yer yakalandığı zaman eziyetedilmiştir bu amaçlı yapılan toplantılara. Elliden sonra hafif gevşemiş ve camilerde bugünkü haliyle camilerde yaşatılmıştır. Camilerimizde muharremin biri sefer ayının sonuna kadar altmış gün Hz. Hüseyin Aleyhiselamı bu hadisesi anlatılmış mersiye eşliğinde ağıtlar eşliğinde bu atmış gün devam etmiştir. Bu atmış gün zarfında insan kendisine taze bir şey alamaz yeni ev almaz araba almaz bunu uğursuzluk addeder. İslam'ın özünde de böyle bir görüş yok ama insan kendisini Hz. Hüseyin'in yakının yerine kor Hz. Hüseyin'in çok yakınymış gibi algılar ve öyle kardeşiymiş gibi bir babasıymış gibi bir oğluymuş gibi bunu algılar ve öyle matem tutar.o şekilde bu acıyı hisseder ev ögle yaşatır. Camilerimizde yaşatılmıştır. Bin dokuz yüz seksen yılına kadar camilerde yoğunlukla yapılmıştır yani bazı yerlerde yasaklanmasına rağmen yapılmıştır çöle gidip çölde yapmışlar evet efendim ekin

ektikleri tarlalarda yapmışlar bu işi yani bu olay yapılmadığı zaman bu hadise canlandırılmadığı zaman insanlar kendilerinde bir eksiklik hissetmişler. Yani şimdi bugünde baksanız herkes muharremi biri itibariyle işini bırakmış dinlenmesini bırakmış camilere koşar ve etkinliklerin yapıldığı noktalara gider. Burada herkes aynı duygu içerisinde yani buna artık burada bizim yoğunlukta olmamızın galiba tesiridir farzedin deste gruplarımızın içerisinde ehli sünnet kardeşlerimizden de vardır. Gelirler zincir alırlar efendim zincir vururlar hatta başlarını vurmağa efendim yönelirler yani bu burada herkesin sahiplenmiş olduğu bir mesele ki bunlarında zamanla bazı gelişmelerden kaynaklanmış mesela vandan ağrıdan buraya gelenlerin bir çoğubu hususta bu yaklaşımdan dolayı mucize gördüklerini çocuğu olmayanın çocuğu olduğu hastası olanın hastasının şifa bulduğuna denemiş tecrübe etmiş oraya nezr etmiş ve adak adanmışlar ve çocukları olmuş hastaları iyileşmişbunu gibi hadiselerden dolayı Van, Ağrı gibi yerlerden Sünni kardeşlerimizde gelir. Yani bu yöreden mesela Erzurum'dan Erzincan'dan yöreden insanlarda gelir katılırlar bu etkinliğin içerisine onnan ötürü burada ehli sünnet kardeşlerimizin bir çoğu böyle uzaktan bir zaman bakarken onlarda olayın içine girmişlerdir. Yani buda konunun ne kadar evrensel olduğunu anlatan bir konudur.yani bu konu ne kadar evrenseldir çünkü zaten Hz. Hüseyin'in çıkışı ne kadar evrenseldir. Yani bir ırk bir efendim sınır yada bir kabile savaşı değil. Evrelsel bir mücadele İslamın yeniden diriltişi için bir islamın yeniden canlandırılışı içi hazreti Hüseyin tarafından yapılan bir harekettir. Onun için Hz. Hüseyin Aleyhisselam bu olayı gerçekleştirmesindeki evselliği insanlarımızda görmüştür. Bu bin dokuz yüz seksen yılına kadar camilerin içerisinde böyle süre geldi daha önceleri yani yetmişlere bin dokuz yüz yetmişlere atmış beşlere kadar gidecek olursak yer yer köylerde şebih dediğimiz olayı canlandıran böyle nasıl söylesem canlandıran insanlar piyasaya çıkmıştır. Yani tiyatroyu bunu bir piyes gibi orada işlemişler ki onun o dramatik tarafını anlatabilmek için o günün koşulları o günün koşullarının mevcut zenginliği yada yoksulluğu hepsini göz önünde bulunduracak olursak o günün koşullarında insanlar onun öyle bir piyesvari ki biz onun adına şebih diyoruz benzetme Hz. Hüseyin'in Kerbela da başından geçenleri benzetme türünden mesela Hakmehmet köyünde bu konuda örnek verebiliriz ta bin dokuz yüz atmış beşlerde orada bu şebih dediğimiz olay gerçekleştirilmekte idi.hatta bir gün burada bir şebih olayı yapılırken tahtadan yapılmış baraka bir okulun üzerine insanlar fazla bir yoğunlukla çıkmış olmasından dolayı okul

çökmüştü. Öyle bir hatıram vardır bin dokuz yüz atmış beşlerde.daha sonra aralık ilçesine de bu olay gerçekleştirildi.aralıkta zincirlerle destelerle caminin dışında yapıldı.aşağı yukarı yetmişlerden beri bu böyle süre gelmiş bu ağıtlar eşliğinde desteler olmuştur. Zincirlerle vatandaş insanlar gönül veren insanlar aşkla o muhabbetle zincirlerle sırtlarına vurmuşlar efendim zincir kullanmayanlar elleriyle göğüslerine vurmuşlar biz buna sine vurmak diyoruz. Öbürlerine zincir vurmak diyoruz ki bu o oluşumun gerçekleştirenler hepsinin adına birden deste diyoruz. O deste grupları bunu gerçekleştirir.ki vatandaşın hepside katılır aslında katıldığı zamanlarda katılmadığı zamanlarda olur. Ama genelde katılırlar vatandaşta katılır bu olaya onuniçin ama deste grupları özel eğitilir talimnen geçer bir şekilde provalarını yaparlar ki daha düzenli daha nizamlı olsun diye. İşte atmış benim hatırlayabildiğim kadarıyla bi zatihi hatırlayabildiğim kadarıyla atmış beşten bu tarafa böyle şebih dediğimiz gösteri canlandırma ve desteler Aralıkta gerçekleşmiştir. Hatta sarı çoban ağaverde yine aynı şebih dediğimiz olay gerçekleştirilirdi. Kazançı'da gerçekleştirilirdi. Bunların o dönemlerde yapıldığını bizatihi hatırlıyorum. Büyüklerimizin anlattığına göre o yani atmışbeşten evvelde daha doğrusu elliden sonra aynıhadiseler canlı bir şekilde biraz baskılar efendim işte yasaklamalar gevşeyince köylerin çoğunda bu şebih dediğimiz olaylar gerçekleşmiştir. Ve Iğdır'a gelince Iğdır'da bin dokuz yüz doksan yılında yılına kadar yani seksenle doksan arası camilerde bu olay yine olmuştur. Cami dışına çıkmadan ama yani deste grupları ne yapar deste grupları arabalarla camiler arası mekik dokur gider diğer camileri ziyaret eder orda deste dediğimiz bu olayı icra eder deste aynı zamanda orda okunanlarında hepsi olmuştur. Yani ordaki o ağıtsal şiirlerini okurlar sine vururlar zincir vururlar camilerin hepsi birbirine böyle bir iletişim içerisindedirler. Yani benim camimde olan olay deste diyelim ki Kars Caddesindeki camiye giderken Kars Caddesi'ndeki destede bizim camiye gelir. Bu iletişim içerisinde gider gelirler. Ve o dönemlerde bu köylere giderlerdi. Köylerde bulunan deste grupları bizim camilere gelir iletişim halinde gidip geliş aksiyonel bir vaziyette devam eder. Yani muaremin birinden itibaren benim kendi camimin oluşturmuş olduğu deste grubu nihayet benim camimde yarım saat kalır bir saat kalır. Diğer destelerin gelmesiyle bizim camide deste olayları icra edilir. Benim camimim destesi de ayrı camilere gider. Böyle bir gidiş geliş mevcuttur. Köylere giderler köylerden buralara gelirler her tarafa gidilir uzak köylere bile gidilir yani. Heç camisinde camaat o akşam olmayan camilere dahi gidilmiş oralar

şenlendirilsin ve Hz. Hüseyin'in dostları mevcuttur Hazreti Hüseyin'in bu mateminde buralar sönük geçti buralarda kimse yohdu denilmesin diye o öyle camilere de gidilir. Onun için bin dokuz yüz doksan yılına kadar camilerde devam etti. Doksan yılından sonra bindo kuz yüz doksan yılında artık camiler o kalabalığı taşıyamaz hale geldi. Camiye dolduktan sonra insanlar caminin dışında kalmağa başladı. Ve bunların hepsini bir araya toplamak için böyle düşündük bir yere toplanalım dedik hem aşurada şehitlerin anılmasına birlikte hareket edebilmek için ayrıca ölenlerimizin rahmetle anabilmek için Hz. Hüseyin hatırına Hz. Hüseyinin dedesi, anası,babası, abisi ve hazreti Hüseyin boyutunda imamlar hatırına ölenlerimize de rahmet diliyelim niyetiyle bütün cami cemaeti ve desteleri grupları dahil olmak üzere köylerden şehrin kendisinden her taraftan desteler anlaşıldı anlaşlık ve asri mezarlıkta toplanma kararı aldık. Asri Mezarlığa kadar köylerden gelenlerde yürüyerek gelirler buradaki camilerin gruplarıda desteleride vatandaşda herkes bugün yol kapalıdır araba ile kimse gitmez herkes yürüyerek o deste gruplarınınokuduğu ağıtlar eşiliğinde dualar eşilğinde kuran okuma kuran okunarak mezarlığa yürünür o gün aşyra günü muharremin onuncu günü orada günün anlamı anlatılır orada işte deste grupları yeniden birlikte işlerini icra ederler günün anlam ve önemini ehemmiyeti anlatılır günün ehemniyetle önemi anlatıldıktan sonra destelerle birlikte mersiyele okunur ağıtlar yakılır vatandaş yani oraya gelen herkes o Hz. Hüseyin aleyhisselamin başından geçenlerin hepsini çok çok iyi biliyordu. Bu bilinç içerisinde orada anlatılanları görürsünüz ki idrak edersiniz ki oradaki vatandaşın çoğu ağlamıştır. Ordaki o insanları oraya katılanların çoğu buolayın o duygusal atmosferi içinde ağlamıştır herkes kendini konuşmacıya oradki o yapılanlara adapta eder. Tam manasıyla bir bağlılık yani orada bütün hareket edenler gelenler sayılacak olsa ellibin kişi toplanır o ellibin kişinin orada izleyenler dinleyenlerin hepsi tarif edilmez bir konsantürasyon içerisinde böyle bir adaptasyon içerisinde oraya bağlıdır. Dinler oradaki konuşmadan mersiyeden ağıttan bir şey anlamağa çalışır ve kendini oraya adapte ettiği için bir bakarsın ki insanlar ağlıyor yaşıyor orayı. Haliyle tamamen duygulara bağlı bir mesele insan duygusunun orda doruğa erişti çok dikkat çeken bir noktadır. İnsanoğlu orada artık kendisini Hz. Hüseyin'le beraber Kerbela'da savaşıyormuş gibi yezide karşı yezidin askerine karşı oradaki can düşmanlarına karşı savaşıyormuş gibi görür ve dikkat ederseniz orada herkes Hz. Hüseyin'e karşı hareket

edenleri lanetlemektedir. Hz. Hüseyin'e karşı yapılanları kınamaktadır ve o amaçla kınamaktadır. Burada yapılanlar böyledir.

Şimdi kasım otağı bunların hepsi sembolik şeylerdir. Yani neyi sembolize eder olayların hüznünü sembolik bir şekilde anlatmağa yöneliktir bu konular. Kasım otağı Kasım Hz. hasan aleyhisselamın oğludur. Hz. Kasım'la beraber yetim olduğu için Hz. Hüseyin Aleyhisselam'ın çok özel bir ilgisi vardı ona özel bir şekilde eğilirdi kardeşinin oğludur abisinin oğludur çok özel bir ilgi gösterirdi. Ve hazreti kasımda orada şehit oldu. Ki orada şehit olanların içinde çoğu evlenmeden ölen gençlerdi. İşte onun anısına kasım otağı yapılır. Kasım otağının altından geçilmesini vatandaş tamamen kendinden çıkarmıştır. Ben Araplarda ve Farslarda bu şekil geçmeyi görmedim. Irak'ta Kerkük'te gördüm.

Adı: Murat Ali

Soyadı : Aras

Doğumyeri ve Yılı: Iğdır 1983

Eğitim Durumu: Üniversite

Soru: Ne zamandan beri nuha okuyorsunuz ?

Cevap :

Valla men İmam Hüseyin'i çok sevirem ve ikibin altı yılından bu yana sine okuyuram.

Soru: Sine okumaya nasıl başladınız?

Cevap:

Uşaklığım İydirmava mehellesinde geçti iyidirmava destesinde geçti orada gördüm geldim camimizde Hacı Muzeffer vardı tekiydi yaşlıydı ohuyurdu mende özüme güvendim ohumaya başladım bahtım olur devam eledim.

Soru: Muharrem ayı törenlerinde hiç olağan üstü bir olay ile karşılaştınız mı?

Cevap: Bir kere karşılaştım iki sene önceydi Mir Muhtar Ağanın yanına desteynen getmiştik. Men her zaman ora gidende önce bizim uşaklara vererem sine ohuyallar men hemen kaçıp ağanın elini öperem. Gettim yanına sesim kısılmıştı ama kimseye dememiştim sesimin kısıldığını yanına getmemle üzüm bahtı elini öptüm kahtım elini bele tüpürcehledi sürdü boğazıma, boğazıma sürdü çıhdım eşige bahtım sesimin kısıklığı gedipti. Ele bir mucizeyle karşılaştım.iki sene üç sene önce Evcı köyünde.

Soru: Muharrem ayı içerisinde neler yasaktır?

Cevap:

Teze elbise geymek, televizyon açmak, insanın hanımına yaklaşması, sesli gülmek şad olmak, toy elemek, gezmeye getmek indi ahlıma gelenler bunlardı ama daha çohdu.

Adı: Gürkan

Soyadı: Zülaloğlu

Doğum Tarihi ve Yeri: 1977 Iğdır

Eğitim Durumu: Üniversite

Soru: Muharrem ayı içerisinde neler yasaktır?

Cevap:

Muharrem ayında eskiden top oynamamıza izin verilmezdi. Top oynarsak bize kızarlardı. Babaannem evde televizyon açtırmazdı ve bize hep siyah elbise giyindirirdi.

Soru: Muharrem ayı törenlerine katılıyor musunuz?

Cevap: Evet çocukluğumdan beri katılıyorum. Eğer başka ilde bulunuyorsam Iğdır'a gelerek katılıyorum.

Soru: Muharrem ayı törenlerinde hiç olağan üstü bir olay ile karşılaştınız mı?

Cevap:

Hayır hiç karşılaşmadım.

Ek 2. Fotoğraflar

FOTO 1: Tasua Akşamı Meydana Gelen Destelerden Biri

FOTO 2: Asri Mezarlıkta Hazırlanan Meydan ve Kürsü

FOTO 3 : Aşura Meydanında İkrâm

FOTO 4 : Aşura Meydanında Baş Vurdurtan Deste Üyelerinden Biri

FOTO 5: Kızılay Kan Bağış Çadırı

FOTO 6: Mezarlık Ziyareti

FOTO 7: Kan Bağışını Teşvik Eden Mollalardan Biri

FOTO 8: Camide Şam-ı Gariban Gecesi Töreni

FOTOĞRAF 9: Desteler İçerisinde Yürüyen Cami Hocası

FOTOĞRAF 10: Üzerine Adaklar Asılmış Alem

FOTOĞRAF 12: Destenin Önünde Yürüyen Cami Cemaati

FOTOĞRAF 13: Muharrem Ayı ile İlgili Şehre Asılan Pankart

Fotoğraf 14: Nuha Okuyan Deste Başı

FOTOĞRAF 15: Ali Asğer Beşıği

FOTOĞRAF 16: Zincir Destesi

FOTOĞRAF 17: Namaz Kılan Deste Üyeleri

FOTOĞRAF 18: Aşura Çadırında Temsili Şam Harabesi

FOTOĞRAF 19: Camide Nuha Okuyan Deste Başı

FOTOĞRAF 20: Çiftli Alem

FOTOĞRAF 21: Destelere Ait Kasım Otağları

FOTOĞRAF 22: Kasım Otağının Altından Geçmek

FOTOĞRAF 23: Destenin Yanında Yürüyen Halk

FOTOĞRAF 24: Destedeki Çocuklar

FOTOĞRAF 25: Sine Vuran Zincir Destesi

FOTOĞRAF 26: Destenin Önünde Taşınan temsili İmam Hüseyin Resmi

FOTOĞRAF 27: Sarraf Adlı Kitabın Kapağı

FOTOĞRAF 28: Kaynak Kişi Hüseyin Yeşil

Fotoğraf 29: Gün Işığı Derneğinin Kurduğu Aşura Çadırı

FOTOĞRAF 30: Asri Mezarlıktaki Aşura Tören Alanının Boş Hali

FOTOĞRAF 31: Yas Tutan Sine Destesi

FOTOĞRAF 32: Yürüyerek Sine Vuran Deste Üyeleri

FOTOĞRAF 33: Kebelayi Mahlaslı Ehl-i Beyt Şairi Hüseyin Yalçın

FOTOĞRAF 34: Baş Vurma Çadırı

FOTOĞRAF 35: Tasua Akşamı Belediye Meydanı

FOTOĞRAF 36: Tasua Akşamı Nuha Okuyan Deste Başlarından Biri

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Erkan BEDER
Doğum Yeri ve Tarihi	Iğdır-1979
Eğitim Durumu	Lisans
Lisans Öğrenimi	Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat fakültesi Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce-Farsça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Kültür ve Turizm Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	